

ئاستىكاى خەيا و دىخگىن لەك شىعرى: (سەد و يەكشەوہ) سەباح ەنجدەردا . . بىتان جەلال

پەشەكى:

(خەيا) ەگەزكى بنچىنەيى پەكەتەي شىعرە، شىعر و خەيا
اىەكى مەعرىفى مېتافىزىكى دەيان گەيەن تەيەك و پەكەوہيان
دەبەستەوہ، بايەخى ئەم توخمە ھىچى كەمتر نىيە لە توخمەكانى
دىكەي شىعر، وەك: (واەت، ناوەرەك، ىتم و لەرىنەوہى مەزىك،
جىھانبنى، زمان، وەنە). نووسەر و شاعىرى بلىمەت لە خەيا كەردن و
خەونبىندا لاپەەي تازە لە خەياندا دەكەنەوہ، بى خەيا كەردن و
پەنابەردن بى مەملەكەتەكەي مەخاە شىعەرنووسىن و بىر كەردنەوہ لە
دەربەينە جوانەكانى شىعر و مەلەكەردن لە ئاسە بىكەتاكەي. شىعر،
خەياە، بى خەيا كەردن ژيان بوونى نىيە، بى ئەوہى لە ژياندا
بەننىنەوہ و جوانتر و شكەدارترى بكەين، دەبەت خەياەكانمان
پەروەردە بكەين.

خەيا جوگرافىا و سنوورى ھزر و ەوبەرى ھەشيارى ديارنىيە، بى
ھەموو شتەك دەچەت و بە ھەموو كون و كەلەبەرەكانى گەردوون و
ژياندا گوزەردەكات. شوئەنپەي خەي لەسەر لمى مەشك و خەمەمەشى
دەروون و قو و لىتەي كەنار دەرياي ھەست و نەست جەدەھەتەت. خەيا
ئامەرى و ەنەگرتنە و شاعىرانىش و ەنەگرى شارەزا و بە سەلىقەن لە
گرتنى گەشەنىگا و دىمەنەكانى جووە و بزاونە خەياەيەكاندا،
ھارمەنىاي مەتەدە جىاجىاكان دەخەنە سەر شاشەي بىننىن و نەست و
ھەستە ناھەشيارەكانىان دەجووئەنن و گەرم و بەجەشيان دەكەن.
خەياەي ەستەقىنە، بەرھەمدارە و شكەدارى دەچنەتەوہ، خەياەي
سادەش، يان بە سادەيى دەمەنەتەوہ، يان كەرىپەي كەمئەندامى
لەدەكەوئەوہ و ناوونى و لەكچەايى دروستدەبەت.

(ئەلبەرت ئەنىشتاين) گوتوويەتى: (ئەق و لەژىك لە - ئەلفەوہ بى
بى - و لە - بى بى تە - ت دەبەن، بەئام خەيا بى ھەموو شوئەنپەكت
دەبات) 1. (فیدر دىستويفسكى) گوتوويەتى: (واقع و واقعىيەت
واتلەدەكەن ھىچ شتەك دوور لە لووتى خەت زياتر نەبىنەت، كەچى
خەيا دەتباتە ھەموو شوئەنپەك بە ئاسمانەكانىشەوہ) 2. كەوابەت خەيا
ەوبەر و بنمىچ و نىشانكار (دال) و نىشانكارا (مەدلوول)
نايگەرەتەوہ و كەردەيەكى بى كەتايىيە. شاعىر بوونەوہرەكى ژياندەست

و خەیا-اوییه و ناوه-ند-کی له باره ب- و-ناکردنی ژیا-ننووسینه-وه، ب-یه ب- بهاری خەیا-ه-کانیان ده-چنه ناو جه-نگ-کی در-ژخایه-ن و ململان-ی ئازایانه له به-رگریکردن له مانه-وهی خەیا-ه-کانیان ده-که-ن. هه-میشه له ن-وان واقع و خەیا- زه-مینیه-ک هه-یه پ-ی-ده-گوتر-ت (شیعری جوان، نه-نی - شیعری خ-ی نه-نییه)، ب- ئه-وهی ده-ستی بگاته داه-نان و توانا-ش-نی، ده-ب-ت خەیا- بکات و له ناو فه-زای خەیا-دا که-رسته-کانی داه-نان بد-ز-ته-وه، چونکه هه-ر خەیا-ه با-ی داه-نانی ب- دروسته-کات تا به-رز و قوو- ب- و چاو له قوو-ایی ئاسماندا په-لکه-ز-ینهی ه-نگاو-ه-نگی خەیا-ی ب-ک- و به چه-مک-ک خهون و خهونبینه-وه مژار و میت-دی ژیا-نیان ل- ب-سک-ن-ت و ک-ک-گی سرووش و داه-نان به ت-ی خەیا- بچ-ن-ت.

هه-ر ده-ق-ک فه-زا و ه-نگ و ب-ن و ئ-ست-تیکای خەیا-ه-کانی جیاوازه له-گه- ده-ق-کی دیکه-دا و ل-کدانه-وهی جیاوازی-ش هه-ده-گر-ت. کات-ک بته-وت به ده-ق-کی دیکه به-راوردی بکه-یت، چونکه ده-قه-کان خەیا-ن، خەیا-یش له سه-رچاوه-وه به جیاواز تیشکی داه-نانی ل-وه ده-بریسک-ته-وه و ده-ن-رد-ر-ته-وه ب- ناوکی ده-ق و ووا-ه-ته-که-ی پ- بارگاوی ده-کر-ت، ب-یه (ب-رخ-س) ده-یگوت: ئه-گه-ر ده-ق وه-ها خو-ندرایه-وه، که گفتوگ-ی ئه-ق ده-کات ئه-وه بزانه ئه-وه ده-قه (په-خشان)ه، ئه-گه-ر وه-هاش خو-ندرایه-وه که دیال-گی خەیا- دروسته-کات، ئه-وه ده-قه (شیعر)ه و پ-ه له بزاون و مانا و داه-نانه ئ-ست-تیکیه-کان³.

سروش و ئ-ست-تیکای خەیا- له ده-قدا:

سروش-ی خەیا- دوو ج-ره، یه-که-میان: خەیا-کی (داه-نه-رانه-یه) له نه-نی ماده هه-ستکراو و ناهه-ستکراوه-کانه-وه سه-رچاوهی گرتووه. دووه-میان: خەیا-کی (نووسراوه-یه). دیمه-نه-کان له یه-که-تری نزیکه-کاته-وه، پاشان و-نه-یان ده-گر-ت. دواتر له ئ-په-راسی-ن-کی ته-واو مه-عریفی ده-یانخاته چوارچ-وهی هزر و خەیا-گه-رای، دوا-ی شاعیر ک-ی و-نه-کان له ناو چوارچ-وه-که-دا به ووا-ه-ت و ج-ری جیاواز زگاریان ده-کات و به ش-وهی و-نه-ی شیعری ده-یان نه-ن-ته-ده-ره-وه. له کردهی شیعرنووسیندا هه-ر دوو چه-شنی خەیا-ه-کان زیانی نییه، خەیا- له کر-ک و ناوکیدا گه-ان و گه-شت-کی شاراوهی باری ناهه-ستی و ناه-شیارییه له سات و کاتی نادیاردا، ئاماده-ده-ب-ت و که-شوه-وا-ی زه-ین خ-شده-کات. زه-مین به ج-شدانی بیر و ئیحا ده-گونج-ن-ت، خەیا- که-شفی شته په-نهانه-کانی پشت ت-فکرین و ووبه-ره فراوانه-کانی بابه-ته ناهه-ستیاره-کانی ناو گفتوگ- و ململان-ی ئه-ق و ل-ژیکه.

نووسینی شیعره به ناوبانگه‌که‌ی (حاجی قادری ک‌یی) (به‌ختی خه‌وا‌وو)،
که ه‌مایه‌کی گه‌شی شیعری تاراوگه و نه‌ته‌وه‌ییمان.

و‌ئنه‌ی:

(ئهر چاوی گای ناو س‌رک ده‌ب‌ته
لیستی ناو کت‌بی کت‌بخانه‌ی گشتی یان نا
چا و ناوده‌ن‌پن ده‌شتی قوربانی
که هه‌میشه ل‌وو‌ئ‌ژه له تاسه‌ی سه‌وزبوون و ده‌نگی خ‌شی مام ز‌راب) ل:
31

ل‌ره (چاوی گا) چه‌ندان و‌ئنه‌ی ج‌راوج‌ری ته‌ج‌ریدی پ‌که‌ه‌ناوه،
خه‌یا‌ه‌کانی ئا‌ز و فره‌مانان، میت‌دی ئه‌فسانه و هونه‌ری ش‌وه‌کاری
و م‌ژووی پ‌که‌وه‌گر‌داوه، بیرنراو و نه‌بیرناو یه‌ک پ‌که‌ه‌ته‌یان
هه‌یه. باب‌ه‌تی هه‌و‌نکردنی چه‌ند م‌ژار‌ک ئاشکراده‌کات، (چاوی گا)
ه‌نگی ه‌شه، گر‌یداوه به م‌ژه ه‌شه‌ی مام ز‌راب، له چاوی گاوه
خه‌یا‌ی ف‌یوه‌ته‌سر ئ‌ژانی مندا‌یی، که له قوتا‌بخانه له کت‌بی
ئه‌لفوب‌ی کوردی (ئ‌براهیم ئه‌مین با‌دار) م‌ژوی مام ز‌رابی
خو‌ندوو، هه‌ر له‌م خه‌یا‌ه‌ش چووه‌ته‌لای هونه‌ری ش‌وه‌کاری و‌ئنه
ته‌ج‌ریدی‌ه‌کانی: (سلفاد‌ر دالی) که له چاوی گاوه دیمه‌نی فره
مانایی و هاود‌ژه مانایی خو‌قاندوو، بووه‌ته‌مایه‌ی به‌کاربردن و
به‌هه‌مه‌ن‌ان. ه‌نگ‌ت شیعره به‌ناوبانگه‌که‌ی شاعیری عه‌ره‌ب: (علي بن
الجه‌م) ی‌هات‌ب‌ته‌وه‌یاد به‌ناوی: (عيون الم‌ها)، ئه‌م شیعره پ‌یه‌تی
له ئه‌فسوون و نه‌نی‌جوانی و فانتازی‌ی خه‌یا‌کی به‌پیت و
جیهان‌بینی ئ‌ش، ته‌نیا له چوار د‌ره‌کانی ک‌تایی ئه‌م شیعره، که
نموونه‌ی خه‌یا‌کی دا‌ه‌نه‌رانه‌یه، (ده‌ق) وا‌ایه‌ب‌ش‌قه و
ل‌کدانه‌وه‌ی دیکه‌ش، که له‌وانه‌یه له ئ‌ایینه‌ ئام‌ژه‌ی که‌شفه‌کانی
بدات.

(ب‌ پ‌که‌ه‌تنی و‌ئنه‌ی شیعری The Poetic Image هه‌ر دوو ه‌گه‌زی زمان
و خه‌یا‌ کارل‌ک‌کی ک‌یما‌گه‌رانه له‌ن‌وانیاندا ده‌ساز‌ت، له ووبه‌ری
ئاو‌ته‌بوونیاندا ه‌ز (فیکر) ئاماده‌کاری پ‌شوه‌خته‌ی خ‌ی کردوو، ب‌
ه‌ز ه‌یچ و‌ئنه‌یه‌ک له خه‌یا‌دا دروست ناب‌ت، ب‌ و‌ئنه‌ش شیعر کام‌
ناب‌ت، (زمان) یش ه‌کاری به‌رجه‌سته‌کردنی و‌ئنه‌کان له‌ئسته‌ده‌گر‌ت،
ئه‌مه‌ش ئه‌و تی‌ره‌یه که: (ئ‌رست‌) له‌باره‌ی پ‌که‌ه‌ته‌ی و‌ئنه‌ی شیعری
خستوو‌یه‌تیه به‌ر دیده:

و‌ئنه‌ی شیعری ه‌ز + زمان + خه‌یا

و نه شیعریه کان جهسته و ځح و جهوههري دهقن، هېچ کام له دهق ځه وایي و تهنډروستی ب ځ ناگه ځتهوه، مهگر له بنياديدا چهند و نه يه کی شیعري ج ځگای ځی نه کردب ځتهوه) 4. ئهړکی ځه یا له کاره داه ځنراوه کاند ا ئهړک ځکی ناوه نډگیره، به ب ځ گهرمکردنی ځه یا و ج ځشدانی، ههسته دیار و نادیاره کان ناچنه ژ ځربا ځی دروستکردنی پیت و ه ځ، ئه مانیش شاعري به ئه زموون و فیکر ځ ځشن زوو ههسته کانی ده بڼه هاوکار و پا ځپشت ب ځ اوکردنی ځه یا ځه کانی. مه زړاندنی (تهوزیفکردنی) کلتووری کوردی له دهقه نو ځخوازه کانی شیعري کوردی، ځه هندی جیا جیای وه رگرتووه، له شیعري: (ک ځشک) به و ځهون و دیده ځه یا ځاوییا نه یه وه چووه ته ناو ک ځشک و چهند پاژ ځ له شیعره کې له گفتوگ ځی ناو ک ځشکوه گواستووه تهوه:

(پیاو ځ به ناوی نالی چووه ک ځشکی میرنشیني با بان

کس له و ځ نه بوو

کس له و ځ نه ما بوو

له پ ځناوی ځهون بینن ځ ما یه وه

سهری له ناو په نجه ریه ک دانا و ځهوت

به یانی وه ک هه موو به یانییه ځوو له ځره کان

زوو له ځه و ههستا

له سهر گردی به رانېهر ک ځشک

درهختی هفت بهری ځواند

به سالمی گوت به هه بییه ب ځ بمبور ځ ز ځربه ی ژیا نم

له ځوواندنی ئه و درهخته به ختکرد و ناوی هفت ج ځگم ه ځنا یه وه سهری

به چی ده چ ځ و ده ب ځته چی

که یاداشتی بزربوونی دوازده سواره ی مھریوان

له تو ځک ځی میوه کانی نه نووسر ځتهوه

ده نا در ځیه وشکی کهن درهخت نییه) ل: 69

هه ځچنینی هزری کلتووری (به شه زیندووه کې) له ئه ده بیاتی کوردیمان به گشتی و له شیعري کوردیمان به تایبه تی، داه ځنانی ئه م ځی نووسر و شاعیران نییه، ده م ځکه ئه و کردار و خولیا یه هه بووه، هر شاعیر ځ به ج ځر ځ وزه ی ځی ب ځ ب ځستکردن و ځه سه نگرایی خستووه ته ناو پر ځزه که یه وه و قسه یه کی ل ځکردووه.

ئو دهقه، (ک ځشک) به دید و ځه یا ځکی ته و او جیاواز دا ځ ځراوه، ل ځره شاعیر زمان و ف ځرم و مه بهسته کلتووریه کې به چاود ځریه کی ز ځره وه خستووه ته بهر خزمه تکردنی (مه به ست)، که ئا مانجی شاعیر ت ځیدا جیاکاری بینینه له کلتووره ک ځن و تازه کانی میلله ته که مان.

لهم ده قه دا ته جاوړی کاره دیک مانتاری و ئرشیفیه کان کراوه، به زمانى نو و جیهانبینی فراوان و فرمى پته و چوونه ته خرمهت کاراکردنى کلتوور و نیشانکاره کان ته و او دوورن له و مانا به خشییه نیشانکراوه کان به تمان لپان نزیکبینه وه.

مه زاندى کلتوور ته نیا شک دارکردنى کلتووره که نیه، به کو دنیا یه مانا به خشی له دیدگه مان ده خر شندت، واده کات به چاوی فله سه فیه وه سه یری که سایه تییه کلتوورییه کانمان بکه ین و وانه و واتای نوپان لوه فریبین. (نالی) و (حبه بیه) لره ته نیا دوو که سایه تی نین، یه کیان شاعیر و ئه وی تریش دخوازه که ی، هه نده فله سه فیه کانى په یوه ندی نوانیان گرینگه، که دنیا بینى و ژيان دى ستى و مر قایه تییه.

چوست و چالا ککردنى کایه ی ئه ند شه و جوو لاندنى به هه موو لایه کدا ئه رک کی دیکه ی خه یا ه، ب ئه وه ی جوو ه و ه ز کی دینامیکى به هه ست و نه ست و زه ینه دامرکاوه نیشتووه کانى ناو خولگه ی ئه ند شه ببه خشین، ده ب ت خه یا چالاك خى بنو دت و هه موو جره هه سته کان بکه ونه خپان، چونکه خه یا دیدگه و بیره وه یری تیژتر ده کات. له گای هه ستى بینین و گو گرتن و ئاخافتنه وه ناوه ندك له خه ون و خه یا ه وایى به ده روون شنى خود ده دات بچ ته ناو گه شتى چینه وه ی خه یا.

(پاسترناک) پيوایه له بنچینه دا شاعیران ل، توانای قسه کردنیان که مه، له گای گو چکه و چاوه کانیا و نه ی خه یا ه کانیا به رجه سته ده که ن، له گه سروشتدا دووانه یه کی نا ه شیارى و نامیتا فیزیکی هاو به ش فراهه م ده که ن، که کارى ئه وه ب ت وه مات و دینه م یه هه میشه ه ز و وزه بداته سه رووی خى، که هه ست و نا هه سته ئاماده کراوکانى خوده ج ش نه ره که یه: 5

(و ت ت ك له شه کدا که نامه ی

جه نگاوه ره کانى ده بووه م ئرووی ناوانان له ئاگر ك نه وه ك بكوژ ته وه ق زاخه یه کی نه ترووکاوی برده وه سوو ی ژيانى جه لالى میرزا که ریم له و به یانیه ته و او بوو که برایه کان

کفنیان ب دره خته مه ست و به رداره کانى هه ول ر ده ب کفن له و کاته دا دوو ه نگ بوو

کفن له و کاته دا گیرفانى هه بوو

ئیدی هه و له ژووره که یدا ج گ ک کى نه کرد) ل: 14

کات ت ك ه ش و نه ست ته و او ده ه نج ن له ده وروبهریاندا، س ز کی ئه فسووناوی باى ده ک شى به سهر سه رجه م کایه مر ییه کانداه فرمانى

بـزاق و چوستکردنی دهدات. ناخ و خـیا بـ ئاماده بووان و
 بهرهمهـنـانی په چه کردار، شاعیر چالاکانه خـیا هـکانی به سهر چند
 پاژک له بابـه تی ئـم دهـقه دابه شکردووه، هر له کـچکردنی (جهلالی
 میرزا کهریم) له هـولـر و ئاشوویی شهـی ناوـخ و دروستبوونی
 که شوهه وایه کی نا ئارام و بـهووده یی و ژیان اوهستان و کاره ساته
 جه رگبـه کان، هـموویان گه شتی خـیا بـ به سهر یه که یه که ی و نه کانی ناو
 ئـم دهـقه، که مـرکی شاعیر کی خـیا بـ دهـو هـمه ندن، له هـمان کاتدا
 کاردانه وهن بـ ئـو ووداوانه ی لایه کی هاوکـشه ی خـیا بـ دهـگر نه وه.
 چـن خـیا بـ ئـو چرکه شیعریانه دهـق زـته وه، که شاعیر تـیاندا
 په یوه نډیه کی استه وـی به کارتـکردنی نـوانیا نه وه هـیه؟ فهـزای
 خـیا بـ فراوانه و چه ندان ته نی دره وشاوه له سهر شـوه ی گـردیلـه ی
 خـیا بـ بچو و که کان لهـو ناوه نده دا به ریه کده که ون، له ئـه نجامی کـی
 ئـپه راسیـ نه هاـمـ نییه کانی ناههستی و نا هـشپاری ناو کایه ی دهـق.
 چه ند چرکه شیعریه کی ئاماده (لحظة شعرية) دهست شاعیر ده که ون و
 خـرا هـسته کان بـ زگار کردنیان لهـو ناوه نده خرـشاوه دا
 ده یانخـمـنـن، که جیوه ئاسا هـنده تیژ و سړک و خزن زوو له ناو
 زه یندا دهـسته مـم دهـکرـن، دهـبنـه ئـو و نه شیعریانه ی که له
 مندا دانی خـیا بـ هـوه پیتـندراون و به شـوه ی کـریـه (و نه ی شاعر)
 چاو بـ ژیان ده ترووکـنـن،
 (تـبـفیلیا (Topophilia) کی خولگه یی و کـشکار ده بینـت له
 فراوانکردنی و وپـوی خـیا بـ ناو دهـقه خه ونینه کان) 6.

(به و نیاز په نجه ره که م کرده وه)
 با بـته ما هـکه مه وه که مانچه بـزه نـت
 درخت گـرانـیـبـژ و خاووـخـزانـیش کـرس
 که لوپه لیش گوـگر
 ئهـسته مه له ما کـدا دهـنگ ئاواز نه سـکـنـت
 کا تـرمـری هـواسراو
 کات نه کاته ئاده میزاد کی درـزن و فریوده ره
 مـم له هـموو په نجه ره ی ژووره کانی ما م داگیرساندووه و گـرانی
 دهـم
 سـاو له ئاـی وـا ته که م سـبه ره کانی تـکه نه کرد
 به ختیار زـوهر گوـی سـه ربه سـتی له دهـستی نـزیک خسته وه
 له کـا نه کاند ا بـاوی کرده وه
 دره نگ گه یشته ما ی خـی
 بـنی تـدا نه ما) ل: 107

(کاتژمځر) ناوښانی ټو شیعريه هر به مهبهست ټم ناوهی
هه ټژاردوو، که هه مایه به کات (الزمن)، به هر سه جریه وه
ټ ابردوو، ټ ستا، ټ انه بردوو، ټم شیعريه ناوهر ټ که کی دوو مزار
ده ټ که ټ.

یه که م: کات و ټو ماوه یی که کاره کانی ټ دا ټه نجامده در ټ، یان
ټه نجامدراوه، یان ټ ستا کاریگریه کی دهرده که و ټ.

دووهم: غریبی و گه ټ انه وه به ټ ټ ټ زانی ټ ابردوو (الحنین الی
الماضي). خه یا ټ په یوهسته به کات و کردار و شو ټن، ز ټ ترین چه شنی
خه یا ټ که شاعیران خولیا و هه گری ببن، ټو ټ ووداوه خه ش و
ناخه شانه یه له ټ ابردوودا ټ وویانداوه و کاریگری به سهر زهینی
شاعیره که ماوه، له شو ټ ن کدا به ج ټ ماوه و وه کار ټ کی له ده ستچوو
حه سره تی به هه ټ ده که ش ټ.

شاعیر: (گو ټی سهر بهستی) ی (بهختیار ز ټوهر) ده کاته پرسی خولگهی و
له و ټ وه پهل به بیر هه نانه وه له ټ گای خه یا ټ گه راییه که، به سهر ما ټ کی
هونه رد ټ ست و ده نگی گه رانی به ټ ټان و خودی شاعیر ټ که، که خاوه ن
شیعريه ټ که یه هه مای شیعری به رگری و بهر خودان و مانه وهی
نه ته وه یه که، ده هاو ټ ټ و بنیادی ده قه کی ټ دروستده کات.

دیمه نه خه یا ټ ییه کان پکه وه گر ټ دراون و سهر برده یه که، له شار ټ کی وه که
سلا ټ مانی و له زه مهنی (بهختیار ز ټوهر) و بارود ټ خی سیاسی ټو
سهر دمه ده گه ټ ته وه، ټا هه که به به سهر چوونی به نی خه شی گو ټی
سهر بهستی ده که ش ټ، که خاوه نه کی ټ ټ به نی نه کرد، ټو گو ټ هی هه مای
ټ ټی سهر به خه یی و ټ آزادی نه ته وهی کورده، به نی به سهر هه موو کوچه و
که ټ ټانه کانی شار پرزا، به ټام شاعیر نه یتوانی به د ټی خه ی به نی
بکات، به یادی ټو شیعريه ټ ټ زانی ټه م ټی باری سیاسی ده هه ټ ته ناو
گرته و دیمه نی ټه م که مان و به ټ که که شیه که مهبهسته کی ده داته
خو ټ نه رانی.

شاعیری (سهد و یه کشه وه) له ز ټ رینه ی ده قه کانی ناو ټم که شیعريه دا
به هه ناسه ی غریبی و ټاخ هه که شان به ټ ابردوو ده قه کانی هه نگه ټ ټ
به نه ستالیژیا کردوو و ټیدا له بهرجهسته کردنیان هه گاژ ټ بوون ټ کی
ههستی و هه شیری ساغبووه ته وه.

چن خه یا ټ پده گات و فشارده خاته سهر کرده ی چالا کردنی م شک و
دهرهاو یشته کانی له ټ وانگهی زهین و نهست و حه تی نا هه شیرییدا، چ
ټ ټ ټ ټ وهرده گر ټ ټ؟

له شیعری: (سوپاس) ټو و ټ نه شیعریانه ی له ده قه دا هه ن پمان
ده ټ ټ بوونی (ټ ووداو) به دروستبوونی (فشار) چه ند گرینگه، که
خه یا ټ لهو کرداره دا چه شنی پهین و کیمیا یه به به پیتکردنی زهوی و
ز ټ ربوونی به ربووم.

(باران له ده‌رگای زه‌مین ده‌دا
گیای ښووخ‌ش لای ده‌کاته‌وه
که‌رو ښک‌ک ده‌چ‌ته ن‌زیکي
سم‌لای له‌سهر و پرچی ده‌سوو
سوپاس ب نان و نمه‌کی خودا
به د‌ک به ښ‌گاوه ده‌وات
که د له د‌دانی له‌دوا نیه) ل: 16

ه‌زی پا‌نهری (ووداو)، فشار ده‌خاته سهر بیر و ه‌ش و ښ‌کیان
ده‌خات ب ځ‌ه‌ه‌کوتانه ناو بواړی گه‌وره‌کردنی خ‌یا و له ئه‌نجامی
ئو ته‌وژم و فشارانه، خ‌یا ده‌ته‌ق‌ته‌وه، چونکه له د‌خی ئاسایی و
چه‌قبه‌ستوویدا خ‌یا‌ه‌کان بهر ه‌ش و نه‌ست و حا‌ته‌ته نا‌ه‌شیاره‌کان
ناکه‌ون، ده‌ب‌ت به‌ریکه‌وتن‌ک ووبدات تا خ‌یا‌یش گورجوگ‌ښ‌ب‌ت به
به‌رکار و فرمانی ځ‌ی بکه‌وت.

تا (باران له ده‌رگای زه‌مینی نه‌دا) هیچ کردار‌کی زه‌ینی له‌سهر
دروست‌بوونی و‌ن‌ه‌ی د‌ری دووهم (گیای ښووخ‌ش لای ده‌کاته‌وه)
دروستنه‌وو، ووداو (باران) و (گیای ښووخ‌ش) ئو فشاره‌ش ده‌ب‌ته
ه‌کاری ل‌کردنه‌وی باران، پاشان خ‌یا له د‌ره‌کانی دوا‌ییدا
فراوانتر و زنجیره‌یی پ‌که‌وه ده‌به‌ستر‌نه‌وه، ب ه‌کاری جوو‌اندنی
خ‌یا، ده‌ق له بنیادی ناوه‌وی ځ‌یدا ئو سیستماتیکه درامایه
له‌ده‌ستده‌دات، که ب گ‌ښ‌انه‌وه (السرد) حا‌ته‌ت‌کی پ‌ویسته، یه‌ک‌که
له ه‌کاره سهره‌کیه‌کانی مانا به‌خشی له ده‌قدا.

بنیادنانی ده‌ق، کرده‌یه‌که هم‌یشه به کراوه‌یی ک‌تایی د‌ت، هیچ
سته‌یه‌ک له‌ناو و‌ن‌ه‌ی شیعری به دانانی (نیهاد) ب (گوزاره)، یان
به‌پ‌چه‌وانه‌وه، مانای ته‌واوی نادات، ده‌کر‌ت ده‌ق به‌وه بچوو‌نین
پارچه‌یه‌که له کریستا، پارچه‌ی بچوو‌کی دیکه‌ی ل‌که‌مبووه‌ته‌وه، ئه‌مه
ب ناوه‌ندی ئو بیر‌که‌یه‌مان ده‌بات، که گوزارشته شیعریه‌کان
ته‌واوبن، یه‌ده‌گی ده‌رب‌ینه په‌خشانیه‌کان ده‌ستپ‌ده‌کن، واته: شاعر
له ده‌قی ئه‌ده‌بیدا به ته‌نیا گوزارشت‌نیه، په‌خشان هاوکاری
گوزارشت و ده‌رب‌ینه‌کانی ده‌کات، ب‌یه: (ت. س. ئیلی‌ت) ده‌یگوت:
(مه‌حا‌ه به پ‌ی و به ته‌واوی به زمانی شاعر ئو ده‌قه بنووسم، که
ده‌مه‌وت ته‌واوی بکه‌م) 7.

هر وه‌خت‌ک ده‌ق ه‌زی کرانه‌وی ب خرایه سهر پشت و سهر به‌ستی ځ‌ی
له گوزارشته خ‌یا‌یه‌کان وه‌رگرت، شاعر وزه‌ی له خ‌یا پ‌ده‌گات،
خ‌یا ب ته‌واوکردنی بنیادی چوارچ‌وه‌ی خستنه‌ناوه‌وی ده‌ق په‌نا ب
(زمان) ده‌بات وه‌ک گوزارشت، جا به شاعر ب‌ت، یان په‌خشان، یان
په‌خشانه شاعر، له‌حا‌ته‌دا بازنه‌کانی خ‌یا شه‌پ‌لده‌دن و له‌گه‌

میکانیزمی کارل کردنی هسته‌کان، گوزارشتیش ئه‌قه به‌دوای خ‌ی دروستده‌کات، تا بنیادی دهق ده‌نووسر ته‌وه، چه‌ندان جار شاعیره‌که ئه‌قه گوزارشته‌کانی ده‌گه‌ت، ووبه‌ری دهق ده‌ب ته‌ ئام‌زگری چه‌ندان و‌نهی خ‌یا‌ی ته‌واونه‌کراو.

(سوپاس و دروود ب‌ ئازاره‌کانی ژیان
مر‌ف دوای مردن

پ‌ویستی به‌چوونه به‌هه‌شته

ج‌گه‌له بباته بن دره‌ختی ئوم‌د و نه‌مری
میوه له شک‌مه‌ندی دوای زه‌رده‌خه‌نه زیاتر نییه
خودایه ئاگر‌کم ب‌ ده‌ستنیشان بکه
چاوی هه‌موو بینینه‌کان بنووس‌ت
د‌م ده‌تو‌نمه‌وه و گو‌ایه‌ی ده‌بم
مردووه‌کان به‌چ ش‌وه‌یه‌ک ده‌گه‌نمه‌وه سه‌ر زه‌وی) ل: 80

شاعیر خ‌ی له پراگماتیکی دوورده‌خاته‌وه، به‌دوای بازنه‌یه‌ک به‌ناو
ئه‌وی دیکه چووه‌کان ده‌که‌و، له‌هر و‌نه‌یه‌کی شیعر و‌نه‌یه‌کی دیکه
دروستده‌کاته‌وه، تا ده‌گاته و‌نه‌یه‌کی خ‌یا‌ی گه‌وره‌تر، پ‌ش ئه‌وه‌ی
پشووبدات، سه‌رله‌نو‌ خ‌یا‌ی ده‌یباته‌وه ب‌ شو‌ن‌کی دیکه. له‌و‌ش
بازنه به‌ناویه‌کترچووکان ده‌کاته‌وه، تا ک‌تایی دهق ده‌ب ته‌ خاوه‌نی
چه‌ندان بازنه، ب‌ئه‌وه‌ی دهق له‌ووی بنیادنانیه‌وه ته‌واوب‌، جا
له‌و پاژه شیعرییه‌ی که ته‌واونه‌بووه، بزانه خ‌یا‌ی چ‌ن ب‌ شو‌ن‌کی
دیکه و مه‌به‌ستی دیکه‌ی جیاوازی ده‌بات:

(کاکه‌ی فه‌لاح به‌پشوویه‌کی ئارامه‌وه له‌سه‌نگه‌ردا هاته‌ده‌ر
نه‌خت‌ک‌اما و گ‌ه‌پانی به‌رده‌می کرده به‌رده‌نو‌ژ
به‌قوو‌ایی و‌نه‌ش و سپیه‌کانی خ‌یدا هاتووو
قه‌مه‌که‌ی به‌ئه‌سپایی له‌سه‌ر شووشه‌ی لامپا دانا
به‌ره‌و گ‌ه‌هه‌نگاوی خ‌شکرد
گ‌ه‌سه‌نگه‌ری ش‌شگ‌انه
نووسینه‌کانی وومه‌تی ک‌لیش بزه‌ی واتادارن) ل: 80

ئه‌و کات شیعر ش‌وه‌ی خ‌یا‌ی میکانیکی وه‌رده‌گر‌ت، ئه‌گه‌ر له
جوو‌ه‌کردن‌کی هه‌میشه‌ییدا ف‌رمه‌ه‌کرا ب‌ت، ده‌قی: (خ‌یا‌ی میکانیکی)
ئه‌و ده‌قانه‌ن به‌هه‌موو لایه‌کدا نه‌ست و هه‌ستی نا‌ه‌شیاری ب‌او
پ‌ده‌که‌ن، چه‌ندان و‌نه‌ی ج‌راوج‌ری خ‌یا‌ی دروستده‌که‌ن، پاشان
ده‌گه‌نمه‌وه چه‌قی مه‌به‌ست (ناوه‌ر‌کی دهق)، ئه‌و مه‌به‌سته ئه‌وه‌یه،
ناوه‌ر‌ک‌کی پان و به‌رینه، هیچ نیشانکار و نیشانکراو‌کیش ت‌یدا

شيعره كه هـخساندووه. جـگاي كه رستهـي هـونه ريشـي تـدا بـبـته وه و
په نـجـرهـي ده قـهـكهـي به سـهـر پـشته وه و اـكـردووه.

(هر هـگـايـهـك و هـوونـكـي به دواوه يـه
و هـپـشه ده تـگـه يـه نـته قوـو اـيـي گـيان
دواي له دا يـكـبوونـي حـمـدي
خوـن له ناخـي چـ هـژا
زهـوي به شـهـونـم تـه بـو
هـژ نيـوهـي تـه مـهـني به ديار زهـويـه وه اـدهـوستـت و دـادهـمـنـت
شـتـك بـدز هـته وه
نـه يـد زـيـه وه
له ئا و ابووندا دـته نـگـيـه كـاني به دي ده كات
هر كـ دـم بـه نـجـنـت
خانـمي شـيـعـر و هـهـولـر و نهـواي كوـسـتانـان خـا خـا ده ملاوـنـه وه
كاوـسـ ئا غـاش مـهـتم له مـهـرگ بـه وهـرده گـرت
گوـ له داسـتان اـبـگـرم
شـكـي خـودا له دهـور و پـشـتم ئا يـه كه هـهـدراو
سـهـري به سـهـر بـرينـي قـوربا نـيـه كـاندا ده كـشـت
چاوي بـدـاري و نهـسـرهـوتـن دنـياي پـيشـانـدام) ل: 90

له چركـي هـشـياري و خـلـكـتـرازانـدنـي خـهـيا هـكـاني، دهـچـته باري
ئاگايـي و هـهـسـتـكـردن به دهـور و بهـري، بـه لاوانـهـوي خـي له هـمـر
گريـمانـه يـه كـي دـشـكانـدنـي، پـهـنا بـه شـيـعـر و هـهـولـر و كوـسـتانـان
خـا خـا دهـبات، (گاسـتـن باشـلار 1884 – 1962 له بـيردـزهـي (فـانـتـازيـاي
شوـن) دا گوـتـوويـه تـي: (شوـن پـه يـوه نـديـه كـي اـسـتهـوخـي باري سا يـكـلـژي
و نووسـهـر دهـرده خـات، ئهـو شوـنـهـي هـمـيشـه حـزده كات له ناويدا به
خـهـيا، يان له اـسـتـيدا بـژيـت و هـمـيشـه فـيـكـر و زهـيني له سـهـره و
خـشـيده وـت) كه (هـهـولـر) ي شاري شاعـيره، ئهـمـه بهـو مانايـه دـت،
خـهـيا هـووي ئاگايـي و وشاريـش دهـيـگر تـه وه، هـمـوو خـهـيا هـكـ تهـنيا
وهـم و سـهـرا بـكـي تـه مومـژاوي نـيـه، بهـكو هـكـار كـي زـينـدووه له
(تـبـفـيلـيا – Topophilia) كه هـمـيشـه گـهـانـهـويـه بـه ئهـو جـگـايـانـهـي
له دهـروونـدا به نـهـمـري دهـمـنـه وه) 9.
زماـني خـهـيا له دهـقـدا:

(مالارمـه) دهـيـگوت: (من به قـهـاي پـهـايـيني (زماـن) م، خـم دهـپـارـمـه.
هـمـر وهـختـك ژهـنـگوژار بـنـيشـت، گـهـانـهـوش بـه كـار هـنـانـي زماـني هـهـز
دهـرگـاي قـهـا پـهـايـينه كـه مه) 10. زماـن له ناو كايـهـي شـيـعـردا هـهـز
و درهـوشـانـهـوي دا هـنـان و هاوسـهـنـگـا گـرتـني هـمـوو بـنـهـما و مـهـرجه كـاني

شيعر نمايشده کات، گرینگی و کاریگه ریه که ی له ده غده غه دانی
خه یا دا فراوانتر و چوست و چالاکتر پهره ده ستند، بیه وروژاندنی
خه یا، به هـ زبوون و پاراو ترکردنی زمانی لـوه به ده ستند، به
ئه زموون سه لمـندراوه، تا زمان کاریگه ریه پـزه تیغه کانی
بکه ونه کار، شيعر توانای خـنوـکردنه وهی له وشه و دهسته واژه و هـما
و زانسته زمانیه کان به گشتی، ده وهـمه ندر ده بـت و کارا تر دـخ بـ
نه شونمای پـش و کارتـکردن له نـوانیا ندا گهرمتر ده بـت.
هر ده قـکی هونه ریی به (شيعر) هوهش، دوو ئاست پـشکـشده کات.
یه که م: ئاستی هه وای به خشی.
دووه م: ئاستی هـما به خشی.

ئه وهی دووه میان به ناـاسته وخـ ووماـی زمان ده کات، بهرگـک له تم
و دیده ناـشنی پیشانده دات. ئه وهـما گه راییه، شـقه و شیکردنه وهی
ده وـت، هه موو جارـک به ئاسانی ناگه یته ئه وـاده یی بتوانیت
کـده کانی هـماکان بکه یته وه، سحری سحر بازه که به تاـبکه یت، بـیه
له ده قی هـما به خشی، خوـنهر هه ندـکجار هـخنه گرانیـش، دوو چاری
سهرئـشهی ناتـگه یشتن له مانای هـماکانی ناو وـنه شيعرییه کان
ده بن، بـکجاریـش هـدمه و به دحاـییبوون ده گاته دـخی بـزاری و
دهستهـگرتن له گهـان به دوا ی مانا به خشین، فـدانـی سهرتا پای
ده قه که.

زمان له ده قی: (سه د و یه کشه وه) دا، به هیچ کـجـک له سهر شـوهی
زمانی هه وای دانهـژراوه و هیچـسته یه کـخه بهر و هه وای له گهـخـی
نه هـناوه، بهـکو ده قـکی هـما به خشی پـاوپـه له سهراسیمه و
سهرسوـمان و ته مومژ و هـه ندی ئاـز ئاـزی به زه خره فه هـما
نه خـندراون، خوـنهر به سانای ناگه نه مه رامیان به ده سته کوتنی
ماناکان، مه گهر خوـنهری مه شکردوو و زیره ک وـشـنبیر نه بـت.
وشه کان سادهن، سته کان دیارن، بهـام که ده گاته قـناغی کامـبوونی
وـنه ی شيعری، هـماکان ده بنه له مپهر له بهرده مـوونی و دوودیوی
وـنه کان و جـرـک له ناـوونی له کردنه وهی کـده کانی (هـما)
قورسه کان دروستده بـت.

ئه مهـش خهـسـهت و بنه مای شيعری نوـخوازی و هـه نـده
زمانه وانیه کانیه تی. (ئه دـنیس) پـیوایه: (شيعر گهـان و یشتنـکی
هه میشه ییه به ناو نادیاریدا) 11. گهـان و کشفکردنی شيعری هـما گهر
و پـسهرسوـمان و نیگه رانی، پـویستی به پاشخان و گه نجینه یه ک له
(خهون) هه یه تا سه فهری ناو زمان و بنیادی ده قـکی هـما چنراو له
زمانی سهرده میانه و جیهان بینی و تـوانینی تژی له هـمز و بهـها
پـشکه وتوو هکانی خه ونه هاوچه رخه کان بکه یت.

له ناو ده قی سهرکه وتوودا، زمان له خـیدا کرده ی تـکدان و سهرله نوـ

دروستکردنه‌وې زمانه‌کېه‌تې، د‌زینه‌وې کانه‌زای به‌نرخ، گه‌انی
دوورودر‌ژی ناو‌خاک و‌خاک و‌ژر‌ده‌ریاکانی پ‌ویسته، ب‌یه ب‌
خو‌نهری ئاسایی خو‌ندنه‌وې ته‌مجره‌ده‌قانه‌هرکه و‌ه‌ند‌کجاریش
ق‌زه‌ون.

نموونه‌ی ته‌و و‌نه‌شعیریانه‌ی خو‌نهری ئاسایی، یان‌ه‌نگب‌ز‌ر‌ک له
شاعیران و‌ه‌خنه‌گرانی ئاسایی نه‌توانن‌هرچی بکه‌ن و‌چ‌ژ‌ک له
ماناکانی به‌ده‌ستېه‌نن، نمونه‌:

(زینده‌وهر‌ک له‌ژ‌ر‌زه‌وی هاته‌ده‌ر
ه‌وایه‌کی پاراوی هه‌مژي و‌به‌چاو‌نرایه‌کی نواند
سوپاس ب‌ب‌نی‌خ‌شی په‌ه‌س‌لکه
نه‌یه‌شت ته‌ست‌ره‌ته‌ماشای ته‌واده‌میانه‌بکات
در‌یان به‌ده‌میه‌وه‌کردووه) ل: 103

ت‌به‌رانبه‌ر‌تاب‌ل‌یه‌کی ته‌جریدي‌ئا‌سکاو‌به‌چ‌ندان‌ه‌نگی ت‌خ و‌
ه‌مای سه‌یر و‌ه‌ و‌سک‌چی به‌ناویه‌کتري‌وه‌ستاوی، ده‌ب‌ت ته‌و
(زینده‌وهر) ه‌چی ب‌ت له‌ژ‌ر‌زه‌وی هاتووه‌ته‌ده‌ر؟ باشه‌ب‌نی‌خ‌شی
(په‌ه‌س‌لکه) چ‌په‌یوه‌ندی به‌وانه‌وه‌ه‌یه، که‌در‌یان له‌گه‌
(ته‌ست‌ره) دا‌کردووه؟ ته‌م هه‌موو‌پرسیاره‌ئا‌زانه، ب‌وه‌ام له‌
م‌شکی خو‌نهر‌دا‌ده‌خول‌نه‌وه، ناتوانن‌و‌نه‌یه‌ک‌خ‌یا بکه‌ن، که‌ل‌
نزيک‌بن و‌له‌مانا به‌خشییه‌کې ت‌بگه‌ن.

(د‌شاد‌مهریوانی زه‌نگو‌یه‌کی به‌ده‌رگای هه‌وشه‌وه‌کرد
له‌سه‌ر‌پشتی ئاسن‌کی سارد‌نووسی
هه‌بوو
نه‌بوو
هه‌یه و‌نییه

تابووت‌ژوور‌کی تاریکه
چاوم‌نوقاند و‌له‌دی‌خ‌مدا ب‌شو‌ند‌کی دوورم‌وانی
شو‌ند‌ک‌بای په‌ه‌پرچی هه‌وری له‌سه‌ر‌ده‌موچاوی هه‌دایه‌وه
ک‌گه‌ی گه‌نم‌گه‌وره‌بوو) ل: 99

ته‌نیا ته‌وانه‌ی ئاگاداری‌چیر‌کی گرتن و‌زیندانیکردن و‌پاشان
کپکوشتن و‌گ‌غ‌ریبی: (د‌شاد‌مهریوانی)ن، ده‌زانن‌ته‌م چ‌ند و‌نه‌یه
ه‌کایه‌تی له‌ناو‌چوون و‌قوربانیدانی شاعیره‌که‌ده‌گ‌ته‌وه، ته‌ویش له‌
ک‌مانای و‌نه‌کان ده‌خو‌ندر‌ته‌وه، ته‌گینا‌گه‌نج و‌خو‌نهر‌کی وه‌چې
ته‌م‌، که‌شت‌ک له‌بارهی سه‌ر‌کرده‌نه‌ته‌ویه‌کانه‌مان‌نازانن، چ‌ن‌لم
ده‌قه‌بگه‌ن. کات‌ک‌سته و‌پاشان و‌نه‌کان ه‌نده‌ته‌جریدين‌زه‌ین و‌

مەشك مان دوودەكەن، وەك ئەوئى لە بەرانبەر پارچەيەك لە (وشى
يەكتەرب) دامابن و ھەمەكانيان پەشیتە نەكەت.

له بهرانبهر ئه مه شدا، خ ده ب ت ئه وهى بيه و ت له واقيعى شيعرى نو خواز حا يى ب ت، ئه وه ندهش زانيارى هه ب ت. خو ندينه وهى ئه م ج ره ده قانه، سه ليقه و وريايى و مه عريفه گه رايبه كى سه رتا پايى ده و ت: (شيمس هينى) گو توويه تى: (خ شيعر ده ب ت هه ن د ك گرانى و ته مومزا و يكر دنى له گه ب ت، خ شيعر خو ندينه وه يشتن ك نيه له بيا بان، به كوه هه زنه به سه ر لوو تكه) 12.

هەرگیز مه به ست له دانانی (وشه) له ستهی شیعیری، مانا به خشی و چـ ژ
و گوزارشتکردن نییه، به کو به دوای استی و په نهانه کان، له سیمای
گشتی شیعره کانی شاعیری: (سه د و یه کشه وه) دا ده بیندرت وهك شاعیره
سوریالیسته کان مامه هی هزر و زمان و بنیادنانی شیعری
هچاو کردوو، فیکر و بابه تی گوزارشتهی ئازاد و زمانی قه تیس و
کورتبـی له سته و دهستگرتن به زـر به کارنه هـنـانی وشه، لادان له
کلتووری سواو و گو نه دان به بنهما و هوشته کـمه ای ته ییه بـ
ماناکان و فـدانـی پرسیار بـ ناو فهزایه کی کراوه ی فره هـه ند و
شیکاری، بایه خدان به ئازادییه فیکرییه کان و نو خوازگه رایـی له
زمان و مـدـلـکی نو له دا شتنی بنیادنانی چه مکی شیعیری و
سه رکـشی له خـیا و هـها کردن له خون و گـه انـکی بـوچان به دوای
اقه ی تازه بـ شیعر و هـه گـه انه وه له و کـنه سیما سواوانه ی نیو
سه ده یه شیعری کوردی به ناوی تازه گه رایـی و هاوچه رخیه تی له بنه مای
هونه ری شیعردا گـه پـانه که یان قـرخکردوو، ئەمەش لەخـا چکه
ناگرـت و چه که رهش ناکات، به رهه میـش به دهسته وه نادات، ئەگەر چه ند
هـکارـکی دهروونی و امیاری و کمه ای ته تی و ئایینی بـ ناو ئەو
سه رکـشییه یان په لکـش نه کردبـت. کاتی خـی: (ئه ندریـ بریتـن)
دامه زر نه ری شیعری سوریالی له ئەنجامی بـزاربوون له هه موو شتـکی
باوی جیهان، یاخی بوو، وهك مهـلـکی دیل له قه فهس به ده ست نا ئازادی
و دیلی و کـشه که هـکه بووه کانی مرـف، بـیاریدا ئیراده ی به هـزبکات
و وزه و هـز له سرووش وهر بگرـت و دژی قـرخکاری و لاساییکردنه وه و
پووچییه کانی ناو مـشکی مرـفی کـن بجه نگـت و قه فهس بشکـندـت، فیکری
هـها و زمانی نو بـیشکوـندـت، له شیعری: (نه ترسان) گوزارشتـکی زـر
نزیک لهم بـچوونانه ی، که ده یه وـت وـنایان بکات، به پا پـشتی
(زمان) کی نو شایسته بـ نو نه رایه تی بـچوونه کانی و سه رکـه وتنی
سه رکـشییه پیرـزه که ی، که تا سه ر ئـسـک باوه ی پـهـناوه و له
خوـنـیدا هـه اـساوه:

(له سهر يهك له تهخته كانی باخچهی گشتی ههولـر
كه شكـی پـغه مبهـرانـم بهـجـهـشت
بـ ئهـوهـی وره و هـز و توانا بدهمه پیاوـکی دـشكاو
له زهوی هـق نه ترسـت
چهـمـك بـ بهـخـوكردنی ماسی و مهـله ئزایه بهـرماـیان و پرسـی
دوژمنان ئـیشتن
ئهـدی برادهـرانی من لهـكوـن
ئهـم پرسـیاره كهـمـكـی تری ماوه) ل: 105

ئهـم شـیعره وهـك شـیعرهـكانی دـیكهـی، مانـیفـستی خود ئاشـكراـكردنه،
خودییهـك وو له ئاسـ و بهـدوای ئاسـ دهـگهـت و لـشی نادیار نییه،
له ههر بارودـخـكدا ئهـگهر زمان ئامانجی كهـشف و دـزینهـوهـی بهـرگی
نوـ و كهـناـی نوـ و ئایهـی بهـیهـكهـوه بهـستنهـوهـی، داھـنـانی هـنـایه
ئاكام، ئهـو زمانه دهـكهـوتـه باری توندوتـیـكـردنی هـسهـنایه تی و
خـجـیاكـردنهـوهـش له (لاسایی)، زمانی شـیعرـی: (سهـباح هـنـجـدهـر) هـم
زمانـكـی تهـواو هاوچهـرخ و هـگـداكوتهـره، هـم زمانـكـی تـایبهـتمهـنده،
كهـسی دـیكه له شاعیران ناتوانن لهـم زمانه دـخـگـهـه نـزـیكـبـهـنهـوه.
(زمان) بووه ته پردی بنیادنانی جیهانـبینـی تـفـكـرین بـ كلتوور و
پـیـادهـكـردنی داھـنـان و بهـكارهـنـانی میتـدی نوـ بـ چالاكـترـكـردنی هـزر
و هاوچهـرخـبوونی زمان.

مه بهست و ئامانجی شاعیر له مهـدا دهـیهـوتـ و واـهـتی نوـی داھـنـهـرانه
بـ گوزارشـتـكـردن له ناوهـوهـی زمانه خـجـیهـكهـیدا بدـزـتهـوه و
نمایشی بكات، بهـو مانایه نا، تهـنـیا جـیاواـزبـت لهـگه شاعیرانی
دیكه، چونكه ئهـوانهـی ویستووـیانـه لهـگه هاوـپـلهـكانیان له شـیعرـدا
جـیاوازیهـك بدـزـنهـوه، جـگه له (زمان) دهـبـت پـرـژـهـی
مهـعـریفهـگهـراییهـکی هـنـده دهـوـهـمهـندی هـهـبـت دهـرگای گـفـتوگـی بـ
گـهـنـهـوهـی كلتووره جـیاـجـیاـكان كـردـبـتهـوه، ئامادهـش بـت له
شاعیرـكـی: (ئاسایی) بـگـهـدرـت بـ شاعیرـكـی به: (ئهـزموون)، كه
فشارهـكانی سهـری كاری لـنـكهـن و له كـشـشی داھـنـانـدا بهـردهـوام
دهـبـت. ئهـوهـی جـگـای سهـرنـجـمانه، (زمان) گـرفـتی سهـرهـکی خوـنـهـری
كـشـیعرـی: (سهـد و یهـكـشهـوه) یه، چونكه شاعیر له ئهـنـجامی مهـزراـندنی
وشه بـ جـگـای شـیاویدا، جـرـك له ناـوونی له مانای وـنـهـكان
دروستـدهـبـت، هـهـورـكـی سپی له چهـشـنی تهـمومـژ بهـسـهـر كهـش و دـخـی
(مانا) ی شـیعره كه كـدهـبـتهـوه، بهـرجهـستهـكـردنی وشه له ـستهـدا هـهـرگـیز
لای شاعیر به دهستی ئهـنـقهـست و گهـمهـكـردن و زهـخـرهـفهـكاری نهـبووه،
(بهـكوـگرینگی و ئهـركی وشه له شـیعرـدا ئهـوهـیه بنیادی دهـق پتهـو و
تـكـمه بكات، بزاقی مانا له دهـوری زماندا چالاك بـت) 13.

(جان کڙهڻ) گوتوويه تي: (زمانی ئاسایی یاسا و ڀڄسای خئی ههیه، که پا به نده به ئه زموونه دهره کیه کانه وه، که چی زمانی شاعر ته و او پڄه وانه یه، پشت به ئه زموونه ناوه کیه کان (الباطنیة) ده به ست 14. به و لڄکدانه وه یه (جان کڙهڻ) بڄت، زمان له شاعر دا مه مله که تی تایبه تی خئی ههیه، نوڄنهری له دهره وه نیه و خئی هه موو شتڄکه و پرسیارگه لڄکی نه پراکتیکانه و نه تیڄریزانه شه، ده بڄت هڄشمه ند به دواي سیمه و اتایه کانی بگه ڄڄت و ڄهوت بڄ تڄگه یشتن بدڄزڄته وه.

شاعر: په یوه نډیه کی ناوه نډی به (زمان) ههیه، که ئه مه یان ڄاستیه که ناگرڄ گومانی بخهینه سهر، به ڄام هه ستیاری و ترسناکیه که زیاتر له وروژاندنی (خه یا ڄ) دا شاردراوه ته وه.

نه نجام:

1- له کڄشعری (سه د و یه کشه وه) دا سڄ میتا فڄر له خه یا ڄگه رایي شاعیر دا خه مڄڄنراون:

أ- نموونه ی خه یا ڄڄکی مه عریفی و لڄژیکی.

ب- نموونه ی خه یا ڄڄکی تڄڄاما ناوی و خه ونبین.

ج- نموونه ی تڄکه ڄاوبوونڄکی هه ردوو نموونه ی سهره وه، کا تڄک تڄوانینڄک له قووڄایی واقیعبینیدا هه ڄده هڄنڄت.

2- (خه یا ڄ) لای شاعیر ته نیا توخمڄکی بنچینه یی پڄکها ته ی شاعر نیه، (هه وڄڻ) ی سهره کی دروستبوونی شاعر کانه تی، بڄ خه یا ڄکردن له ناو کایه ی شاعر دوورنه که وتووه ته وه، ئه م حاڄه ته ده گمه نه له ناو شعری نوڄخوازی کوردیمان، که شاعیرڄک هڄنده خه یا ڄاوی تا ئه و سنووره ی خه یا ڄی بووبڄته (هڄما) ی شاعر نووسینی و هڄماکانیش هه ڄگری شیکردنه وه ی ماناگه لڄکی فراوان و ڄهه ند و قووڄایی (ئاماژه) ی فره جه مسهرن.

3- زمانی له پڄناو فراوانکردنی کایه ی خه یا ڄه کانی به جڄرڄک به کاره ڄناوه، وهک دووانه یه کی میتا فیزیکی شانیان داوه ته شانی یهک بڄ سهرکه وتنی بنیادی دهق له فهزای نا هڄشیاری و نا هه ستیدا، تا ئه وپه ی سنووری کامڄبوونڄکی پڄ له واتا و سهرسامی و جوانیی.

4- پانتایی (خه یا ڄ) هاوته ریب بووه له گه ڄ هڄزی (زمان) بڄ کارا کردن و هه مه جڄرکردنی ڄایه ڄ و ڄهه نده کانیان، به دڄنیاییه وه ده توانم بڄڄم: ئه م کڄشعره سهراسیمای خه یا ڄی هڄنده ده وڄمه نده، له ئه ده بی کوردیمان نموونه ی شاعرڄکی نوڄخوازی زیندووه، ده کرڄت توڄژینه وه و باس و خواسی زڄرتی له باره وه بکرڄت، هه روه ها کرانه ویه کی ڄه سه نه به سهر زمانی نوڄگه ریدا.

پهراوـزه کان:

- 1- جراف طولي، (أهمية التخیل في الحياة)، [ژنامہ می مهککه، [ژی 18/ یه نایه ری/ 2018، ل. 10.
- 2- هه مان سه رچاوه.
- 3- محمد أبو زيد، [ژنامہ می (الشرق الأوسط)، ژ 14841، له 17/ یـلیـ/ 2019.
- 4- بومالي حنان، (عبدالوهاب البياتي و تجليات الحداثة الشعرية)، ل. 14، ط. 1.
- 5- غاستون باشلار (جماليات المكان) وهرگـ[انی غالب هلسا، خانه ی الجاحظ بـ [اوکرده وه، به غدا 1980، ل. 136.
- 6- د. شاکر عبدالحمید، (الخیال من الکھف الی الواقع الافتراضي)، عالم المعرفة، الکویت، ل. 182.
- 7- خیری منصور، (محمود درويش عودة الشعر الضال)، منبر ثقافي عربي، [ژی 15/9/2019.
- 8- خزعل الماجدي، (العقل الشعري)، النالیا للدراسات والنشر، ل. 377.
- 9- د. شاکر عبدالحمید، (الخیال من الکھف الی الواقع الافتراضي)، عالم المعرفة، الکویت، ل. 182.
- 10- خیری منصور، (محمود درويش عودة الشعر الضال)، منبر ثقافي عربي، سایتی ئه لیکنر [نی www.alaraby.co.uk، [ژی 15/9/2019.
- 11- سامی مهدي، أفق الحداثة وحداثة النمط، بغداد، ل. 166.
- 12- شاکر لعیبي، الشعر عند شيموس هيني، مجلة بين النهرين، العدد 124، ص. 57.
- 13- د. عبدالواحد لؤلؤة، (البحث عن معنى) دراسات نقدية، المؤسسة العربية، بیروت، ص. 112.
- 14- رشید أمديون، (شعرية السؤال ودلالاته)، سایتی ئه لیکنر [نی www.alquds.co.uk، [ژی 25/8/2019.

سه رچاوه کان:

- 1- دیوانی سه باح [ه نجه در، بهرگی دووهم، سا ی 2018، چاپخانه ی تاران، تاران.
- 2- غاستون باشلار (جماليات المكان) وهرگـ[انی غالب هلسا، خانه ی الجاحظ بـ [اوکرده وه، به غدا 1980.
- 3- خزعل الماجدي، (العقل الشعري)، النالیا للدراسات والنشر،

سورية .

- 4- د. شاكر عبدالحميد، (الخيال من الكهف الى الواقع الافتراضي)، عالم المعرفة، الكويت.
- 5- جراف طولي، (أهمية التخيل في الحياة)، جريدة مكة.
- 6- محمد أبو زيد، جريدة (الشرق الأوسط)، عدد 14841.
- 7- بومالي حنان، (عبدالوهاب البياتي و تجليات الحداثة الشعرية).
- 8- خيري منصور، (محمود درويش عودة الشعر الضال)، منبر ثقافي عربي، الموقع الإلكتروني www.alaraby.co.uk
- 9- سامي مهدي، أفق الحداثة وحداثة النمط، بغداد، ط.1
- 10- شاكر لعبي، الشعر عند شيموس هيني، مجلة بين النهرين، العدد 124.
- 11- د. عبدالواحد لؤلؤة، (البحث عن معنى) دراسات نقدية، المؤسسة العربية، بيروت.
- 12- رشيد أمديون، (شعرية السؤال ودلالاته)، الموقع الإلكتروني www.alquds.co.uk

ئىستا تىكاي شـوـ لـ شيعرـى كانى (سـران محـمـد) دا . هـزار بـكر

شيعرـى كانى سـران محـمـد لـ فـزاي داهـنـانى شيعردا بـرـو ئاراستـى
هـسارـى نوخبـى شيعر دـجـوـن ، كـمتر ئـخـنـگران خـيان لـ قـرـى
ئـمـجـر دـقـانـ داوـ، بـ تايبـتى كـ ئـم ستايـ لـ شيعردا زياتر
گرنگى بـ تـكنيك و هونـركارى جياواز دـدات نـكو گوتارى عاتيفى،
هـروـها فرـ هـندى و قووى مانا تـياندا لـ سيما ئـرـنىـ
ديارـكانىـتى، ئـمـش هـستـكى باـئـى تيا چـ دـبـتـو بـ
ئاوـدانـو لـ بنـماو بيردـزـكانى فـرمالـيستـكان لـ شيعردا .
وـئـى ئـمـش هـندك لـ ئـخـنـگران بيروـبـچوون و لـكدانـوـى خـيان
سـبارت ئـم ستايـ لـ شيعردا خستووـتـو و ، وـكـ ئـخـنـگر/ نـجات
حـمـد ئـحمـد وى دـبينـت كـ:

" ئـوـى لـم شيعرانـدا گرنگىـكى زـرى هـيـ گـانـى كانى شاعير بـ
دنيـا جوانكارى زمان و مانادا، ئـمـش ماناي ئـوـ نـيـ كـ ئـستا
شاعير لـسـر يـكـ چـكـى داـستنى شـوـ و مانادا جـگـير بووـ. چونكـ

ئەو لە گەڭەکانی بۆردوام و لەسەر خەدایە بۆ دزیندووی شووێك لە داشتنی جیاواز بە مانا، بەبام ئێو سیفەتە زمانەوانییەکی زۆر زۆر لە نوێو شیعەرکانیدا جوانکاریی زمانەوانییە، لە چوارچەیی شووێکی جیاواز لە شیعردا، کە ئێمەش خەسەتەکی دیاری ناو شیعەرکانییەتی. ”(۱)

لەکاتێکدا شاعیر و خەندەگر/ د. ئەحمەدی مەلا سەبارەت دنیا بینی و ستایەتی شاعیر دەنووسێت: ”سەران تەنها نییە، لەگەڵ کەنسرەتی دەنگی شیعرییە جیهانییەکاندا لە ئاڵوودا، ئێوان لەسەر ژێی دەنگی خەیی زیندوو دیکاتوو بە ئێوێ بەبە: دنیا هەشتا سەلامەتە. ”(۲)

لەگەڵ هاتنی سەیی نوێی زاینیدا و لە لایەن (ناوێندی چاپ و بڵاوکردن و ۴۹ کتێب) لە واتە سۆید چاپەکی قەشەنگی کتێبە شیعریی (پیاوێك لە شەختە) ی شاعیر سەران مەمەد کەوتە بۆردیدی خوێندەوانی شیعرو کەوتە سەر قەشەنگی کتێبخانەکان. ئێمە هەوڵە شیعریانە دەشتە و وێکی سەن و گەش بەدەن شیعری کوردی سەردەم و وێك نموونە وەرگیرەن بە گەڭەکان و وێ متمانە بە بەهاو چەمکە جیاوازیەکانی شیعری نوێی کوردی، بە هەیی چاوەکردنی بەدەما هونەرێکی زامان و تەکنیکە جیاوازی شیعرییەکانی ناویانە و کە مانا لە ئاستەکی بەادادا جوانکاری بە شوو دیکەشتە، ئێمەش زەمینەکی بە پیت دەخسێت بە چەژوەرگرتن لە لایەن چینی نوخبەیی خوێندەوانی شیعرو.

۳۰-۳۹-۸۹-۹۱-۹۷۸ ژمارەیی سپاردنی جیهانی ئێمە کتێبەیی و ناوێکی کتێبەکی لە ۴۰ شیعری کوردی و ۴۰ شیعری ئینگلیزی پەکەتوو، لەگەڵ دوو پەشەکی وردو بایەخداردا، شیعەرکان چەند نموونەییکن لە هەوڵەکانی شاعیر کە لە سە دیکەیی ئابردوودا نووسیونی.

شایانی باسە ئێمە هەوڵەکانی شاعیر لە ستایەدا ناچن و سەر چەیی هێچ شاعیرەکی تر، ئێمەش زیاتر ئیعتیبار و سەناییەتی بەدەقەکان دەبەخشێت.

بە هەموو ئەوانی شەیدای خوێندەوێ ئێمە هەوڵە شیعرییە ئەوا لەم پەگەییەدا خوێندەوان دەتوانن لەسەرانسەری جیهاندا داوای نوێخە بکەن و کتێبخانەکانیانی پە بەازەنن و:

www.49pulsbooks.com

هەژار بەکر

.....

۱- ئەزموونەکی جیاوازی شیعەر، سەران مەمەد، لاپەڤ ۱۸۰، چاپی یەکەم، ۲۰۱۸.

گه قاری نما ژماره ٥٣

گه قاری کی فیکری و نه ده بی و رزیږی له هه وله ر د رد چاته... ژماره 53

[په خوښه نه وای نه م گه قاری کلېکې نه ر بکېن...](#)

[Nma53Download](#)

که نگرې 20 ی دادگای تاوانی نه دود ووتی... علی م حمود مد م د

سا نه دادگای تاوانی نه دود ووتی که نگرې خې د بېستنه له نه وان نیوې دوو می مانگی نه فېمېر به نیوې په که می مانگی دیس مېر له شاری لاهای هه نه دا، په نچ سا جار کیش له بار گای نه ت و په کگرتو و کان له شاری نیو په رکې نه م ریکا که نگر که بې و د چته، به به شاری ولاتانی نه دام که نه ستا ژماره یان 123 ولات و ولاتانی نا نه دام وک چاودېر و ر کخراو جیهانی کان و ر کخراو کانی که م گای م د نه، نه مسا من به 17 مین سا به شاری که نگر که م کرد، په شتر سا نه ژماره په ک باش له ر کخراو کان و پار نه رو قوربانی و چالا کوانانیش له کوردستان و به شاریان د کردو نه وانې کاریان له گه مان به د سی که کردو، له نه نجامی نه و هه وانه په شتر دابوم و متمان مان په یدا کردبو و به ثامان ته کی پیر زیش و تا نه ستا جېم مان، سالان له ر نه رکې خ مان سمینیشمان له را وزی که نگر که، کوردی نه کوردی کوردی کوردی کوردی کوردی نه ست م لایه نی دیکه کاری وایان کرد بته، که سه رک ووت

علی و بپنر مپتر رپی سرکیان ل ناماد کردن و رکخستنی دگگ، و ل دوو سا ل هموو جیهان چند کسکی زر کمین بشداری دکین و چالاکی کانیش نپماون بهی قایر سی کپناو. ئرکی کنگرکان بریتی ل پسرندکردنی بودج، پکردن و بشاییدکان ل رگای هپژاردن، گوگرتن ل وتاری و اتان ب ندام و چاودر و، وتاری رکخراو جیهانی کان و کممگای مدنی، پداچوون و هسنگاندن و پشنیاری و اتان.

ئیوای شایانی باس شوینی و اتانی "عراق، ئران، سوریا، تورکیا" ساان چ، تانات وک چاودریش بشداری ناکن، بهی ئندام نپوونیان ل دادگا و گرنگیندان پی ل لاین ئو و اتان و، ئمش یکک ل نگب تییدکانمان، ئندام نپوونی ئوان ل و دادگای و پاند نپوونیان پوی مای مای و لانی گ لکان مان و هاوو اتانی ئو و اتان ی.

ئمس ل رژی دووش مم رکک و تی 2021/06/12 خولی بیست می ولاتانی ئندام ASP20 دستی پکرد، کنگرک ب راوستانی دقیک ب گیانی قوربانیانی تاوانی کان تاوان مزن نود و تییدکان "جین سایدو تاوانی جنگ، تاوانی دژ ب مر قای تی و تاوانی عدوان" دستی پکرد.

سرکی دادگا "القاجی Piotr Hofmański"، پپندا 1954-3-6، "سرکی کممپی ولاتانی ئندام 2023-2021"، سعادی السید سیلفیا فرناندیز دی غورمندی " " ئرج نین 1954-10-24 "و داواکاری کحمر" "30-3-1970 ئدن بر - بریتانیا" هرسکیان وک ئم پستانیان ب یکمجار بوو بشداری کنگرک بکن، ئمان و سرکی سندوقی هوکاری قوربانیان و دارایی وتاری خیان و کارکانی سای رابردوی دادگا و هپژاردن کان نوان هردوو کنگرک هپژاردنی داواکاری گشتی و شش قازیان پشکش کرد.

سرکی دادگا ل میانی وتار کیدا وتی: دادگا ل سر رگای راست و ل هموو. أمسا 2 دادگایمان هبوو، سای داهاتوو ژمارک دک بپتر 4 ب 5 دادگای.

هرچی کیم خان داواکاری گشتی دادگای وتی: ناتوانین رگا ب درباز بوون ل سزا بدین ل سدی 21 دا. دمان و ت ل کممگاکانی زرر م ند ل تاوان زق کان نزیک بین و، ئم نامان و ت سست می سیاسی بگین، دمان و ت لککین و ی سربخ بکینوننر ل. هرچ ند رخن هات سر کیم خان ی داواکاری گشتی دادگای

تاوانی نهـودو وټی بهـی ئو وای له دادو رکان کردوو
پشکین له تاوانهـکانی داعش و تاـیبان بکرهـت له ئهـفغانستان، له
رکخراو رکان رخنهـیان هـیه له وای نابـهـت بهـسـر ئهـمـریکا دا باز
بدرهـت که تاوانی نهـجامداو له ئهـفغانستان، پهـشتر بنسـهـدا
ئهـمـریکا و تاـیبانی لهـیهـک ریزدا تهـمـتبار کردبوو بهـ نهـجامدانی
تاوان.

سەرکەکی سندوقی قوربانیانیش لێ بەشەکی راپەرترکەیدا وتی: چوار کەیسە قەرەبوومان ئێنجامداوە، لێ کەیسە جیرمان کاتانغا بەتاوانی دژ بە مەرەقایەتی و تاوانی جەنگ 12 ساڵ سزا دراوە و 297 قوربانی، ھەریەکەیان بە 250 دۆلار قەرەبوو کراونەتەوە، لێ ساڵانی 2017 و 2018، بەیاریاری لێ ساڵی 2022 قەرەبوو کردنەوێ دێست پێ بکاتەوێ، لێ کەیسە تەماس لێ بانغا لێ کەنگەیی دیموکراتی بە 14 ساڵ زیندانی بە تاوانی چەکارکردنی منداڵان سزا دراوە، بەیاریاری 1095 کەس قەرەبوو بکرنەوێ، لێ کەیسە ئێحمەد فەقی مەھدی تاوانبار بەوێران کردنی شوێنە مەژووییەکان وێک تاوانی جەنگ، 795 قوربانی ھەیە لێ باماکەیی مالی و بەیاریاری قەرەبوو بکرنەوێ، لێ کەیسە نتغاندا “ژێنرالی شەڕ لێ کەنگەیی دیموکراتی بە 30 ساڵ زیندانی حوکم دراوە لێ لێ 7-11-2019 بە ئێنانەنجامدانی 18 تاوانی “یورین قری 18 تاوانی”

د وټرټ داواکاری قوربانيان له جرگه‌ي کارۍ کاني دادگا دابنرۍ و
قريو بوو بکرۍ نن وو ، بلام هاوکارۍ کاني ولاتان به ، بلام
هاوکارۍ کاني ولاتان به ، بلام هاوکارۍ کاني ولاتان ، بلام
هاوکارۍ کاني ولاتان.

لە بەشی دارایی لە راپەرستی خەڵکی باسی ئێو قەیرانی کرد کە دادگا تووشی هاتوو لە ئێم ساڵدا بەهەڵی پابەند نەبوونی هەندە ولات بە ئابوونەو، ئێو وەڵاتانی شەڕیتین لە "کەماری ئێفریقیای ناوە" است، جەز قەمەر، کەنگ، غینیا، سورینام، زەمبیا، فەنزو، لا، لیبریا و ئێنتیغوا و باربەدا."

بەلەن ناچار بوونە لە ناوچەیی استی ئا بامسا و پارێ بودجەیی سا 2022 خرج بکەن، بە پە زانیاریەکان گەشتەتە 60 ملیۆن ئێر. دادگا بەهەی گەانی داواکاری گشتی و نوکردنەوی ستافی بیرکەیی و زیادبوونی ژمارەیی دادگاییەکانی لە دوو دادگاییکردنەوی بە چوار، داوای بودجەیی زیاتری کرد بە سا 2022 کە بەکەیی 162564900 ئێرە، وە لە کەتادا بە سا 2022 بەی 154855000 ئێرە پەسەند کرا، کە 4،4٪ ی زیاترە لە بودجەیی سا 2021، کە بە بەوای چاودەرانی کارەکانی دادگا لە رەخراو گەورەکانی جیهان ئێم بە پە پە لە گەیی وستی دادگا بە سا داهاوو نایاتەو.

کورتھ-نانی بودج و د-کات قوربانان ن-گن ب دادپ-رو-ری،
ن-توانر-ت پر-س-ی ل-ک-ک-ین-و-ی ب-رای-ی و دادگای-ی ب-پ-ی
داواکاری-کان و گ-بانامج ب-ئ-ام-.

مکانیان.

بودج-ی دادگا ئ-و-ند-ی-و ک-چی ت-نھا ل- سا-ی 2015 دا و-اتان 14
ترلی-ن د-لاریان ل- ج-نگدا خ-رجوو !!!، دادپ-رو-ری دوا-ی
ج-نگ-کانیش ب-و-ند ناگ-ت-و-.

هاوکات ئ-مسا 26 و-ات قس-ی خ-یان کرد، و-ای ر-کخراو-
ن-ود-و-تی-کان و م-د-نی-کان.

ولاتان ل- قس-کانیان ک-م-ک-ب-ب-تی گرنگ و داواکاری گرنگیان
ه-نای- ب-ر باس، ک- گرنگترینان بریتی بوون ل-: "تاوانی ژینگ-ی
و-ک تاوانی ن-و-ن-ت-و-ی بناسر-ت، دادگا ب-ت-جیهانی،
پشکنین-کانی تاوان جیهانی ب-ت، ب-جیهانیکردنی ئیختساسی دادگا،
تاوانی سیبریانی ب- توانی ن-و-ن-ت-و-ی بزانر-ت ل- پا تاوانی
جین-ساید و تاوانی ج-نگ و تاوانی دژ ب- مر-قای-تی و تاوانی
عدوان، برسی کردنی ب- ئ-نق-ست و-ک تاوانی ج-نگ بناسر-ت ئ-گ-ر ل-
ج-نگی ولاتانیش ن-ب-ت، پ-ویستی جیهانی ب- یاسای بند-تی ر-ما،
قوربانیان ئ-م-یان هانداو- ب- دادگای-کی جیهانی، تا-یبان
ه-ش-ی- ب- س-ر مر-قای-تی، ک-یسی سوریا پ-ویست- بدر-ت- دادگا ،
دادپ-رو-ری و ل-پرسین-و- ب- قوربانیان ر-ه-نغا ، دادا ولاتان
هوکاری دادگا ب-گ-ن ب- گرتنی تاوانباران ، سست-م-کی دادپ-رو-ری
جهانی ، هاوکاری جیهان ب- دگاریهانبرسی کردنی خ-ی سفیل تاوانی
ج-نگ ب-هی ئابلووق-و-، ئای سی سی ب- وین- بوو- ل- م-ژوو-
مر-قای-تی، دادپ-رو-ری ب- خ-ای-ای نایات، ه-و- و ئیراد-و
دادپ-رو-ری د-وی، قوربانیان د-ب-ت ب-گ-ن ب- دادپ-رو-ری، پ-ویست-
دادگا ب-پ-ت-و- ب- د-ر-و-ی ئ-فریقا، دادگا ل-س-رد-می ک-ر-نا
پ-ویست-ر، ناب-ت برسیکردن و-ک چ-ک ل- ش-دا ب-کار به-نر-ت،
و-اتانی نا ئ-ندام هاوکاری دادگا ب-گ-ن، دادگای-کی جیهانی ش-فاف و
س-ر-ب-خ-و ب-لای-نی جیهانی، ه-گرتنی ب-رپرسیار-تی ب-رامب-ر ب-
ل-پرسین-و- ل- تاوان-کان، پشتیوانی سیاسی و دیبل-ماسی و دارایی
ب- دادگا، دادپ-رو-ری ل- دوا-ی ر-ک-وتنی ش- پ-ویستی-، ع-لی قوش
تاوانباری سودانی دوا-ی بیست سا- د-ت- ب-رد-م دادگا، ی-کسانی
ج-ند-ری و ر-شنبیری ی-کسانی شو-نی کار "ک-ب-ندی ن-و-ی ی-کسانی
ل- 30 ی-نی ب- 2 ی ی-لی 2021 ل- شاری پاریس ب-سترا، داگای
تاوان-کان ب-شداری ت-دا کردو ب-یاری ج-ب-ج-کردنی دا، ئ-و-بوو
ئ-مسا ک- 6 قازی ه-بژارد، س- ژن و س- پیاو بوون، هاوکات ژن و
پیاو-کی ل- ک-نگر و-ک ج-گیری داواکاری گشتی ه-بژارد ، و-ک

پاښتونډ بوون به يې کسانې جڼندړې له بواړې کاردا .“
په شېنې د کرکټ له داهاتوودا دادگا له هېموارې بنډماکانې خپدا ،
شونې دياريردنې شېي سيبريانې وک تاونې نونډونې وي بکاتونې و
وې کار هېناني ثابلوقي ثابوورې له جڼگ و مملاندې ناوځي يې کان
وک تاونې جڼگ بناسټ و له پا ناسينې تاونې ژينگي وي وک
تاونې جڼگ.

ليخشتاين و ئيتا پياو فڼر نساو باسې هېموارې ياساې ولاتې
خپانيان کرد، به پې هېموارې کانې رېککوتنې کمبالا له هاوينې
2010 کې تيايدا پېسېندې هېموارې تاونې عدوان وک تاونې
نونډونې وي و و تاونې بېکاره هېناني چېکي کيمياوي و بايېلجې له
شېي ناوځي وي وک تاونې جڼگ هاتوو.

له رڼي کېتايي، به زياتر له 62 دڼگ له کې 123 وټاتې ئېندامې
دادگاي تاونې نېودونډونې، دوو جېگړې داواکاري گشتې
هېبڼرردران، جگ له کېمارې ئېفريقاي ناوېست کې داواي کرد
بېشداري بکات له دڼگدان، ئېو ولاتاندې دیک کې ثابوونې
بېشداريان نېدابوو مافي دڼگدانيان نېوو، کې هېشت وټات
ثابوونېيان نېداوېو مافي دڼگناميان له هېبڼر اردنېکانې دادا له
سېندراوېونې، ئېو ولاتاندېش بریتين له “کېمارې ئېفريقاي
ناوېانت، جزرېمېر، غاردنې ، لاست ، جزرېمېري ، کماري ئېفريقاي
ناوېانت ، جزرېمين ، ليتنز.

ئېو دوو کېسې وک جېگړې داواکاري گشتې هېبڼرردران به ماوې 9
سا بریتين له خاتوو نزه شامين خان له فيجې ، وې بېبڼر مامي
ماندياي نانغې له سيگال کې هېردوکين بان.

ئېوې شايانې ئامازېي له هېبڼراردنېکانې دادگا پېچستر دوو شت
رېچاو دېکرا ئېويش کېسي هېبڼرردراو دېبوايې هاوولاتې ولاتېکې
ئېندامې دادگا بېت و وې نا بېت دوو کېس وک نوډنډري هېچ ولاتېکې به
هېچ پېستېک هېبڼرردرېت، ئېستا خاڼېکې دیکېشي به زيادکراوې، ئېو
پېستانې له کېسېک زياترې به هېبڼرردرېت پېويستې يېکسانې
جڼندړې له کارداي تېدا جېبېجېکرت.

السيد الشيخ محمد بلال (بنغلاديش) ، والسيد كيلي (أيرلندا) ،
والسيد أندريس بارماس (إستونيا) ، والسيد. مينيرفا جوزيفينا
تارافيز ميرابال (جمهوريّة الدومينيكان) والسيد إبراهيم سوريلاه
(سيراليون).“

تېنها له سېدې بيست نزيك به 200 مليېن مرځ گيانيان بېختكردوو
بېهېي مملاندې و کېمېكوژي سركوت و قاسا بخاندېكانېوې، کې دېكاتې 1
له سېر 27 ي مردنېکانې جيهان، بېيې بووني دادگايېکي جيهانې

هيوای کی مژوید ب کتایی هنان ب ک مکوژید کان، ل و ن و دا
گ ل ک مان پیشی شری ب رد ک و ت ل ژمار ی ک یسی تاوان م زن کان
و ژمار ی قوربا نیی کان.

و ل راست ز رین ی و اتان 123 ولات ئ ندامی دادگان المحکم
الجنائی الدولی، ب مام ز رترین ژمار ی دانیشتووانی جیهان و
و ات ب ه ز کان جیهان هشتا ل د ر و ی دادگان ب تایب
"ئ م ریکا، روسیا، چین، هیندستان" و ب ی خ و نی دادگای کی جیهانی
کاریگ ر هشتا دوور، ب لام ه و دان ب ی ب رد و ام.
ل ه مووشی ناخ شتر ئ و ولاتانی کوردستانیان داگیر کردو و
ئ ندامی دادگا ک نین، س رکوتکردنی گ ل ک مان ه کار ک ب ئ ندم
ن بوونیان ل دادگا ک ب ئ و ی د ستیان کراو ب ت ل
س رکوتکردنیدا، ب ی تا ن ب ن ئ ندام د ن وای دوبار ن بون و ی
جین ساید نیی.

فلاشبـاک-27- ل د فتـری بیر و ری ری ژا ن و . . ستیقان ش مزینی

ستیفان ش مزینی
بشی بیست و ح و ت

ه ناس م سوار بوو، ناتوانم ب پی پ و یست ل م ژینگ پیس دا
ه ناس ی کی ئازاد ه مژم. ئ م و اتای ئ و نیی ت ندروستیم
خراپ، ن خ ر گیروگرفتی ف س جیم نیی، ت نیا ئ و ن د ن ب ئ و
ر ح یاخیی م ل ه ر چوار لاو ل لای ن سیخو کان و گ مار دراو.
هاو ی کمان ل "ی ک ت خو نکاران و لاوانی ئازاد" ل ئاسایش
د ستگیر کرابوو. پرساریان ل کردبوو ک ب رپرسی سل مانیی ل
ر کخراو ک تان؟ ئ و هاو ی ش ناوی منی ه نا بوو، چوونک من ج گری
سکرت ر و ب رپرسی لقی سل مانی ی ک ت خو نکارانم. ئ فس ر ک ش
س ر کی بادابوو، و تبوو ک ب من ب ئ و س ر ی س ر ی خ ی نیی،
ر ژ و ک ت م ات ب ی ئ فلیق نین و ب فیش ک.

دښگای ئاسایش که دښگایه کی "نانکیزیسی"ن"یې و کاری پشکنینی بیروباوې خپلکه که ئې و زارواوېش له سـددکـانی ناوـاست به دادگاکانی پشکنینی بیروباوې داتاشرا که لقلکی سررکی کی که نیسې کاسـلیکی بوو. لهشکرکـسیخوـیان خستـته کار به چاودـیری بیروباوې خپلکه. من هیچ کهشم نیې، رای خـم به دښنگـکی دلـر به هـموو کهس رادښگـیـنم، نهک به شـرم و لـژـر لهـوو و قـناعـته کانی خـم بهـم. ئې به ئـوان شـرم بکـن له ئـجیندای رـشیان به کهمـمـگـ نهک ئـم که خـونـکی جوانین و له دـیجوری وـاتـدا وکـگوـک رسکاوین.

و نه به زـر خـشـویست بم له حزبـکه کی خـشـمدا، چوونکه لهـسر هـموو شته قسـی خـم هـیـ، رای تایبـتی خـم هـی و تووتی نیم. به وـنـد پـرار لهـسر "فریدون حسن زاده" کردم به و رـژـی قـر وـیسی تیا کوژرا، چوونکه "ناس که مال"ی ئـندامی که میتـی ناوـندی لهـسر ئـو و لـپـرسینـو و لـگـه ئـکرد کتـبی "ئـم بهـقـه که کی دـته قـی"ی کاک "ء بدو"ا مهته دی" ئـخوـند و. ئـم هـر له رـوتاری فاشیستـکان ئـچـ!! چـن دـکر که مـنیست بیت له کتـب بترسی؟ ستالینستـکان له کتـب ئـترسان و چـندان شاعیری وکـ "پاسترناک"یان له رووسیا دـربـدـر کرد. فرانکه و فاشیستـکان له کتـب ئـترسان که شاعیرـکی وکـ "لـرکا"یان گولـباران کرد. نازی و هیتلـر له کتـب ئـترسان. ترس له کتـبی نـریتی دـسـات و گروپـ فاشیست و تـتـالیتارـکان. هـر ئـمـش بوو له کاتی که نگرـی یـکه می یـکه تی خوـندکاران و لاوان، حزبی که مـنیستی کرـکاری و خودی "تاهیر حـسن" به ئـندامانـیان وتبوو دښنگ نه دن به من، تـنانـت تـمـتی ئـو وشیان دابوو پـم لهـگـه "مـلا بهـختیار" پـیو نـدی ژـراوژـرم هـی. که چی خـشـختانـ به خواستی ئـوان نه بوو، من دښنگی یـکه مـم هـنا، هـرچـند بهـزـر "پشتیوان"ی برای "رـبوار ئـحمـد"ی سکرتهـری حزبـان سـپاند وکـ سکرتهـری رـکـراو و منیش به دیفاکتـ به جـگر و بهـرپرسی لقی سلـمانی رازی بووم. لهـگـه ئـو وـش من دښان گـنـم که کردـته و به ئـو و ی ئـندامی حزبی که مـنیست بن، بهـم چالاکان به یـکه تی خوـندکاران کار ئـکن، ئـمـش به یـکی ئایار دوو سـد گـنـمان که کردـته و به ئـنجامدانی ماراسـنـک له تاسـو وـ تا بهـردـم بارـگای رـکـراو.

کاته هاوـیـکـمان به ناوی "فـلاح" له لایـن خودی "کارد" محـمـد"ی سکرتهـری "رـکـراوی ئازادی لاوان"ی سر به که سـرت رـسو به مستـ دمانچـ لهـیدرا بوو، که چووـسر بارـگای کارد و داوای لهـیوردنی پـکرد؟ ئـو منم خـم له ناو ئـو گـنـانـه ئـبینمـو، نهک پشتیوان که وکـ فرمانـبر دـته بارـگا. ئـو منم که له ناو خـ و خاشاکی

29-4-2000

۱۱۱ زرا ح۱م ۱ بولبول۱کی خ۱شخوان
 ۱۱ گو۱زاری شیعیری گ۱را نییدا ..
 کاروان ح۱س۱ن

ٲٲزاحم يڪڪل و شاعير جوانووس و پ ٺمونا نى ئڊبى
كوردى. ٺو چل سا ڪڏن نووس و ژيانى خى ٺاوتتى شيعر كردوو،
پان شيerry ٺاوتتى ژيانى خى كردوو. ٺو لٲٲوى نووسيندو ڪم

دې نووسې بېلګې زېر قوې و پې مانا و چې ژبې خښ دې نووسې، شاعرۍ کاني تام و چې ژي تايېت و ټيتم و ئاوازي پې جېش و خرېشيان تېدايې. وېک بېرهم ټټزا حېم تېنيا ناميلکې يېکې بچکې ټټ بېاو کردې تېوې بې ناوي (مېلې نديکې لېمې ټټمې) جگې لېم ناميلکې يې هېچ ديوان و بېرهمېکې تري چاپ نه کردووې.

زمانې شيعري و شېوې نووسينې ټټزا حېمې شاعير جېرک لې ژيانې پې لېخېم و کسېر و سېز و غريبي و نيشان دېدن، خېشويستي و پېيوست بوون بې نيشتمان و گېلېوې دې بېستېتېوې. سېز و دېربرين و هاوېخېمې بې خېک و گېلې خې بې تې جېرک لې زمان و سېزداري بې ميللېت و نه تېوې، ټټزا حېم لېلې شيعريوې سېز و هېستي ناخي دېردې بې و دېگې يې نه و هېموو ئې و وشې پېنگ خوار دووانې ناخي ئې و مرېفانې کې تواناي دېر بېنيان نيې بېهر هېکارکېوې بېت ئېم لېجياتي ئېوانېوې دېريان دېبرې. يان وېک ټټزا حېم خې دېټټ: (مرېف خې لېخېدا شيعريکې جوانې. بېلګېم ئې فسوس هېموو مرېفک ناتوانې خې بنووستېوې).

هېرلېکې نهوې گوتراوې کې (زمان گېراني بووې، يان زمان شيعر بووې). واتا زمان و گېراني و شيعر هېر لېکې نهوې پېيوېندي پتېويان لې نهواندا هېبووې. نه زمان بې شيعر دې بې نه شيعريش بې زمان دې بې، واتي (گېراني و شيعر و مېسيقا هېر لې سېر تاي مرېفي سېر تايېوې سېريان هېداوې و پېيوېنديکې لېک دانې بېاو لې نهوانياندا هېيې. بې واتيکې تر شيعر هېرلې بنېچېيېوې مېزموونېکې ئاوازدارې). بې وردبوونېوې لې چې ند نموونېيک لې شيعريکاني ټټزا حېمې شاعير باشر و جوانتر لېيان تېبگېين.

کس نيې لې ئېمې لېلې ابردودا و تا ټټ ژي ئې مرېش گوبېستي شيعريکاني ټټزا حېمې نه بووې. يان چې ند نموونېيک لې شيعريکاني دېخېمې ټټوې.

کېم هېيې لې ئېمې چ لې ئېستا و چ لې ابردودا گوبې لې دېنگې بېسزېکې مامېستا ئېبراهيم خېيات نه بووې و لېگې گېراني (ئېمې گيانېکين لې دوو جېستېدا) هېست و سېزي نه خرېشا بې. دېقي ئېم شيعري يېکېکې لې شيعري جوان و پې سېز و بېچېژکاني ټټزا حېمې. کې لېدوا دېي شيعريکېدا زېر هونېريانې و وېستايانې ئاماژې بې ناوېکې خې (ټټزا) کردووې. ئېم گېرانيې لې ساې (1983) تېلېفزيېني کېرکووک تېماري کردووې. ئېمېش دېقي شيعريکېيې بې ناوي (پېيمان)

ئېمې گيانېکين لې دوو جېستېدا

وېک شيعر و ئاواز لېيک بېستېدا

دنيا ناتوانې لېکمان کاتېوې

مـگـرخوا بـخـی بمانباتـو
 ئـمـ پـروـردـی یـکـخـ و ئاوین
 بـ یـکـمـ بـست و بـیکـ پـناوین
 لـ ناو یـکـتردا توواوینـو
 بـبـواری یـکـ بـین جیانابینـو
 پـیمانمانداو تا لـ ژینا بین
 بـتـها ساتـ بـ یـکـتر نابین
 ئـگـر لـودنیاش زیندوو بینـو
 هـر و کو ئـستا یـکـ ئـگرینـو
 یـکـ بـ یـکـتری خـراکی گیانین
 لـ تـنگانـدا بـیکـ قوربانین
 عـشقی پیرـزی ئـمـ و هـایـ
 هـه تا خواوندیش لـمان(هزا)یه

هـر هـمان کات و هـمان سا هـمان هونـرمـند گـرانی (گـردوونی)
 تـمارکرد، کـ دـقی شیعـر کـ ئـمـ یـ .
 ئـگـر گـردوون درـ ناکا، بـائـفسانـی خـی بنوینـ
 جوانـکی تر لـ و لـی تـ لـ دنیا دا بخولقـنـ

هونـرمـندی دـنگ خـش (بـهجت یـحیا) شیعـر کی پـ ئاوازی (بـزا
 حـمـ) ی شاعیری کردـت گـرانی و لـ ئاواز و بـیتمـکی پـ جـش و
 خـشدا بـدـنگ نـرمـکـی خـی بـمانی چـیو، ئـمـش شیعـر کـ یـ .
 من بـژانم مشتـ خـمـ
 شـوانـم چـپـکـ ئازارـ
 چاوم و کو چاوی نالی
 لـ دووریتا دوو بـوبارـ
 تـنیایی بـتـ دایـنی
 کـرپـی حـز و خـونـکانم
 کـس گوـ ناگرـ لـ ئاوازی
 هـنسک و کو ی گریانم
 لـگـگـ کام بـوباردا بـمـ
 بـر و کام ئاسمان هـفـم
 کـ پا بـندی غـریبی بم
 شو بـ پای کام خـزگـ هـگـرم

تـبینی هونـرمـند بـهجت یـحیا دوو سـ کـ پـ شیعـری خـالـخـبـو
 (شـرکـ بـکـسی) تـهـکـش بـ گـرانـی کـ کردوو، بـمـ شیعـر کـی
 شـرکـ بـکـسی کردوو بـ مقامـک لـکـتایی گـرانـی کـ دا .

هونـرمـند خاليد شيد چـند شيعرـكى زـا حـمـمـ كردـتـ گـرـانى و
 خـمـمـكانى غـورـبـتـمان بـ هـمـدـمـm
 بـمـm جـيـهـانـى غـورـبـتـ
 پـمـمـمـمـمـمـمـمـمـمـمـمـمـm تـاسـمـ و هـمـنـسـكـ و حـمـسـرـتـ
 كـمـمـ مـنـ حـمـمـمـمـمـمـمـمـm لـمـ كـورـدـسـتـانـمـ
 بـمـ مـنـ چـى خـشـى ئـمـ هـمـندـمـرـانـمـ
 بـمـ نـازـ و بـمـ كـمـسـ، بـمـ دـسـتـ و هـاودـمـ
 بـوومـمـتـ هـاومـمـمـمـمـمـمـمـمـm گـيـانـى گـيـانـى خـمـ
 هـمـندـمـمـ نـشـيـوـمـ تـاـمـى جـودـايـى
 بـوومـمـتـ پـاشـاى دـنيـاى تـمـنـيـايـى
 بـمـ كـمـمـ و دـسـتـ و مـاـمـ مـيـوانـمـ
 بـمـ بـمـ هـاوـخـوانـ و بـمـ دـيـوـمـخـانـمـ
 مـمـمـمـنـ هـاوارـمـ بـمـسـرـزـاريـمـ
 بـوونـمـ و ابـمـسـتـى كـورـدـمـوارـيـمـ
 مـنـ خـشـى ژـيانـ نـمـيـخـمـمـمـm تـانـدـمـ
 دـسـتى زـردـارى دـرى پـمـمـانـدـمـ
 بـمـ دـاـدـمـ و چـارـمـ، نـيـمـمـ دـرـمـتـانـ
 لـمـوـمـ حـمـمـشـانـ، لـمـرـمـ حـمـسـووتـانـ

هونـرمـند خاليد شيد ئـاوازـمـكى پـمـ لـمـ سـزـى بـمـ شيعرـمـكى مـانـسى
 مـزـاحـمـمـ دـاناومـ و هـمـرـخـشـى چـريـويـمـتى بـمـناوى (بـووكـى ئـوارـمـ) ئـمـمـشـ
 دـمـقـى ئـو شيعرـمـيـ و چـمـمـمـمـمـمـمـمـm تـايـيـمـتى هـمـيـمـ.
 بـمـرامـمـى پـاشـ بـارـانى كـمـ
 لـمـ لـامـلى جـوانـتـ ئـمـدـمـ
 دـمـتـكـمـمـ بـمـ بـووكـى ئـوارـمـ و
 زـمـردـمـپـمـتـ لـمـبـمـرـئـمـكـمـ
 شـمـ و جـمـى شيعرـتـ بـمـ اـدـمـخـمـ
 تـريـفـمـى مـانـگـتـ پـيـادـمـدـمـ
 ئـمـسـتـمـرـمـ بـمـتـ بـجـريـوـمـنـمـ
 فـريـشـتـمـى خـمـ و بـتـنـوـمـنـمـ
 نـمـرمـ بـا شـمـپـلى قـژـتـ
 بـمـسـرـمـووتا بـبا و بـمـنـمـ
 خـمـشـمـويـسـتـيـمـ بـمـتـمـ خـمـوتـ و
 سـپـمـدـمـ بـمـئاگـاتـ بـمـنـمـ
 ئـمـگـمـرـمـ ئـمـ دـنيا گـوـمـكـ بـمـ
 تـمـى ئـافـرـتـمـمـنـگـ و بـمـيـمـتى
 هـمـرـكـمـسـكـيشـ تـمـى خـمـشـنـمـوـ

ديار ځي لږ څي ي ټي

ديسان هونځرم ځي خايد ځي شيد شيعر ځي تری ځي زار ځي م ځي د ځي کاتي
گډراني ځي ناوي (سځي) دا ځي د ځي پښت ځي سځي ز ځي کاتي ځي چريو ځي و ځي
ځي يځي ځي سځي نگين و ناسک و جوان ځي کاتي ځي زار ځي م ځي ئاشنامان د ځي کاتي.
ځي م ځي ش د ځي شيعر ځي کاتي.

هي ځي ځي سځي في م ځي زه ځي بي دوو چاوت بم
و ځي ځي ځي ش ځي ځي ت ځي ريق ځي دوو ل ځي وت بم
سوتاني ځي ځي کاتي م، ل ځي سين م و ځي د ځي رب
گډي ځي ش ځي ل ځي با ځي ئي م دنيا ځي ځي د ځي رب
ځي ش ځي ويستيم پښت ځي م ځي کاتي ئاسما نځي
ځي ځي سوتان ش ځي هاد ځي و قوربا نځي
من ځي م ځي م ځي ف ځي رهام ځي ن ځي د ځي وان م
پښت ځي م ځي ري ځي ش ځي ويستي ئي م ز ځي ما ن م
ل ځي د ځي داري س ځي د م ځي ناچ ځي ئي م ځي ش ځي من
ځي فسان ځي ي، داستان ځي کاتي گډور ځي و م ځي زن

هونځرم ځي ند کاو ځي م ځي س ځي د ځي کاتي شيعري ځي زار ځي م ځي ي کرد ځي ت ځي گډراني
و ل ځي نا ځي کاتي پښت ه ځي ست و سځي زي غوربت و دووري ل ځي گډل و نيشتمان ځي
د ځي نگ ځي زو ځي کاتي ځي ماني چ ځي يو. ځي م ځي ش د ځي کاتي ځي ځي ناوي (غځي ريبي)
گهر غريبي چاوم بوايه
له م ځي ژبوو دهرمه ځي نا بوو
هيواي ئايندهم نه بايه
ځي ستا ځي سکيشم نه ما بوو
غريبي ژانه، خورپه يه
سوتان ځي کاتي ځي ک ځي په يه
خهزاني توشي و نه هاته
وشکه گريان، مهرگه ساته
گډژاوي گډم ځي کاتي مه نگه
تون ځي لي تاريکي و مهرگه
زام ځي که تا ځي ځي به سو
هاوار ځي که ناگه ته ج

ه ځي ر هونځرم ځي ند کاو ځي م ځي س ځي د ځي نگ ځي ش و پښت ل ځي ماس ځي کاتي
د ځي کاتي تری و ځي رگرتوو و ځي ئاواز ځي کاتي پښت ج ځي ش و خر ځي ش ځي د ځي نگ
ځي ش ځي کاتي ځي مان د ځي چ ځي و کار ځي ساتي ئي نفالمان ځي د ځي گډ ځي ت ځي و. ځي م ځي ش
د ځي کاتي ي ټي:

ئەگەر وتیان ھەواری کاروانی ئۆو ە بۆچی دوورە
ئەگەر وتیان داروبەردی و ە تەکە لەمە ئۆو ە بۆچی سوورە
ھەموو ھاوارکەن بەجار
بۆن، چونکە:

لە ئاسمانی مەبەندەکە لەمە ئۆو ە
لەجەیی باران خوێن دەبار، خوێن دەبار
خوێن دەباری

جگە لێم بەرھەمانی سەرۆک کۆبەس کران ھونەرمانەندی تریش شیعری
زۆرمانیان کردوو تەگەرائی و چۆیان وەک (ناسی و زازی)
شیعری (ھە ھەزەری کۆم دەنگی زۆری تەنە) و زاھێ جەلال و جیھان
ئێبراھیم خەیات و کێژان ئێبراھیم خەیات و ھێ تر.

کاروان دەسەن / ھەولێر
(1/1/2022)

دیدار - بارودۆخی و ناکییری ل
کوردستان.. گفتوگۆی کۆمەڵە
تیقی لێگەڵ گەڕان ە بدوێ

[بۆ گوێگرتن لێ گفتوگۆ کۆمەڵە ئێرە بۆن:](#)

بەدیە با باجان لە نیگارکۆشییەو
تا دیزاینی دراوی عیراقی..

هسو بـسكـنى

دواى خوځندنه وهى به سهرهاى ژيانى، زـر سهرسامى به هره و سهليقه و وردكارى بليمه تـكـ بووم، له بهر شاره زايى و لـها توويى به به هرهى جوانى توانيو به تى به هـزترين په يوه ندى نـوان هونه رى شـوه كارى و ئه ده بى كوردى دروست بـكات، په كه مين شـوه كارى كورده بـ به شـوه يه كى ئه كادىمى په يمانگى هونه ره جوانه كاني خوځندووه، هـكارى چه ندين كارى دانسقهى كـشاوه، ته نانه ت ديزاينى پارهى عيراقى كردووه، زـر كه م به دواى پاره و سامانه وه بووه، كه چى ناوبانگـكى زـرى پهيدا كردووه، بـگومان ئه و شايانى ئه وه يه چه ندان بـوانامه ي ماستهر و دكتـراى دهرباره بنووسـ، كه چى ئه و له گـشه يه كى خامـشدايه و كه متر دهربارهى ده زانين، ئه و زاته پـ به هره و ورده كاره هونه رمه ندى نيگار كـش به ديع باباجانه، به ديع كوـى حسين باباجان له ساـى 1923 له شارى كهركوك، له گـه كى ئيمام قاسم له داىك بووه، دكتـر حسين باباجانى باوكى پزىشكى نه شته ركاربوو، له ئسته نبـو پزىشكى خوځندبوو، له شارى كهركوك خانويه كى گوره و حه وشه يه كى فراوان و باخـكى پـ له ميوه ي تـدابوو، له و ماـه دا چه ند ژوورـكى ته رخان كردبوو بـ بينينى نه خـش، ديوه خانـكى گوره شى هه بوو له لايه ن دـستان و براده ران، زـرجار كـى ئه ده بى تيا ده به ستر، حوسه ين ئه فه ندى له بهر ده سته بـاوى بـژانه چى ده سته كه وتا يه خه رچى ده كرد.

سهرده مى منداى

به ديع باباجان له ته مه نى 5-6 مانگيدا باوكى كـچى دواى ده كات، له سـزى باوكى بـبه ش بووه، به و هـيه وه خـى و هه ردوو براكه ي و دايكيان له هه ژارى و نه هامه تيدا ژياون. هه ر به منداى له ناو باخچه ي ماـه كه ياندا هه سته هونه رى شـوه كارى له ناخيدا سه ره هـده دات، به درـژاينى رـژگار له كاغه زى ره نـگاوره نـگ شـوه ي گوـ و دار، له قوـى سوور په يكه رى فيل و باـنده، له كـارتنـ فـكه و خانوى دروست ده كرد. به ديع باباجان بـ خوځندن چـته سهـمانى و له ماـى نامـزاكانى نيشته جـ بووه، كا تـك ده چـته قوتا بخانه ي سه ره تايى هه مان هـزو خولياى هونه رى خـى بـ ئه وـ ده بات، له سه ر پهـه ي ده فته ره كه ي ره سمى چـله كه و باـنده ي ده كـشا، به و هـيه وه رـژكـ يه كـك له ماـمـستاكانى به تووـه ييه وه ده ست ده خا ته سه ر ده فته ره كه ي و به پيسترين قوتا بى وه سف ده كات! به ديع خوځندنى سه ره تايى له سلـمانى ته واو كردووه، پاشان گـه او هـته وه كهركوك، قـناغى ناوه ندى له كهركوك ته واو كردووه.

په كه م كورده بـ به شـوه ي ئه كادىمى هونه رى خوځندووه

به‌دیع باباجان له‌سا 1945 چ‌ته په‌یمانگای هونهره جوانه‌کانی به‌غدا، خ‌ی ئاره‌زووی ئه‌وه‌ی هه‌بووه له‌به‌شی م‌سیقای کلاسیکی وه‌ربگیر‌ت، به‌ام به‌ه‌ی ئه‌وه‌ی نه‌یزانیوه ن‌ته بنووس‌ت، له‌وبه‌شه وه‌رنه‌گیراوه، ناچار چ‌ته به‌شی و‌نه‌ک‌شان و له‌سا 1950 سه‌رکه‌وتوانه به‌پله‌ی (امتیاز) به‌شی هونهره‌جوانه‌کانی به‌غدا ته‌واو‌کردووه، دواتر وه‌ک فه‌رمانبه‌ر‌کی هونهری له‌مساحه‌ی گشتی به‌غدا دامه‌زراوه، له‌به‌ر ل‌هاتوویی یه‌ک‌ بووه له‌و هونهرمه‌ندانه‌ی ن‌ردراون ب‌ خولی نه‌خشه‌سازی له‌ده‌ره‌وه‌ی ع‌راق، له‌گه‌ چ‌ه‌ند هونهرمه‌ند‌کی عیراقیدا له‌سا 1964 چوونه‌ته سويسرا، به‌ام ته‌نیا هونهرمه‌ند به‌دیع باباجان له‌خوله‌که‌دا سه‌رکه‌وتوو‌بووه. له‌به‌ر ل‌هاتوویی سا 1973 به‌مام‌ستای به‌شی خ‌شنووسی و زه‌خره‌فه له‌په‌یمانگای هونهره جوانه‌کانی به‌غدا دامه‌زراوه و ماوه‌ی چوار سا به‌رده‌وام بووه.

به‌دیع باباجان و به‌هره هونهریه‌کانی

به‌دیع باباجان له‌ق‌ناغی پاش سه‌ره‌تایی له‌پیشانگانای و‌نه‌دا به‌شداری ده‌کات، وه‌کو قوتابیه‌کی نیگارک‌شی ل‌هاتوو ده‌ناس‌ت، به‌دیعی به‌هرمه‌ند و عه‌ودا‌ی جیهانی هونهر، خ‌ی وتویه‌تی: “له‌مندا‌یه‌وه خوا منی ب‌ کلاسیک خه‌لق کردووه، تاشته‌کان به‌سروشتی خ‌یان بگوازمه‌وه” دوا‌ی ته‌واو‌کردنی خو‌ندن به‌دیع له‌به‌غدا سه‌رقا‌ی تابل‌ک‌شی ده‌ب‌ت، هه‌ر جار‌ک تابل‌یه‌ک ده‌ک‌ش‌ت د‌ست‌ک ده‌هات و ده‌یبرد، ئیدی به‌و ه‌یه‌وه وازی له‌و پیشه‌یه ه‌نا، دواتر ب‌ بژ‌وه‌ی ژیان، له‌شه‌قامی ه‌شیدی شاری به‌غدا له‌گه‌ خ‌شنووس‌کی دیکه به‌ناوی مه‌هدی جبوری نووسینگه‌یه‌کیان به‌ناوی (الخط العربی) ب‌ ه‌ه‌کاری و خ‌شنووسی کرده‌وه.

به‌دیع خ‌یشی چاوه‌ه‌ی هه‌ج پاداشت و نخ وه‌رگرتن‌کی نه‌کردووه، له‌به‌رامبه‌ر ئه‌و و‌نه و تابل‌ هونهریانه‌ی ک‌شاویه‌تی، وه‌ک دکت‌ر مارق خه‌زنه‌دار نویویه‌تی: به‌دیع باباجان ب‌ یاریدا‌بوو هه‌رچی کار‌کی هونهری په‌یوه‌ندی به‌کوردووه هه‌ب‌ت، تاژیانی ماوه به‌خ‌ایی و ب‌ پاره ده‌یکا، له‌به‌رئه‌وه کاره هونهریه‌کانی له‌نوسینگه دوو ج‌ربوون. یه‌ک‌کیان دا‌ه‌نانی هونهری، ئه‌مه‌یان ب‌ پاره بوو، ئه‌ویتر کاری ته‌مغه‌و مارکه‌ی بازرگانی ب‌ ده‌زگا و ک‌مپانیا و خه‌ک‌یتر، ئه‌مه‌شیان ب‌ پاره‌بوو له‌پ‌ناو بژ‌وی ژیان و باری دارایی خ‌زانی بوو.

که‌سایه‌تی به‌دیع باباجان له‌م‌ژووی هونهری ش‌وه‌کاری کوردیدا پ‌گه‌یه‌کی به‌رزی هه‌یه، ده‌کر‌ت ج‌ری کاره‌کانی ئه‌م هونهرمه‌نده له‌دوو ج‌ر یزبه‌ندی بکه‌ین، که یه‌که‌میان ئه‌و کاره هونهریانه بووه ب‌ به‌رامبه‌ر ئه‌نجامی داون، ج‌ری دووهم ئه‌و کاره بازرگانیه‌ی ب‌

بژلوی ژیا نی ئه نجامی داون.

و. نه ه. کاریه کانی م. ژووی ئه ده بی کورد

به دیع باباجان و. نه و ه. کار ز. ر له کت. ب و گ. قار و . ژنامه ی ک. شاهه، سا. ی 1939-1949 وهک یه کهم هه نگاو ه. کار و و. نه ی گ. قاری گه لاو. ژی ک. شاهه، سا. ی 1948-1949 له گ. قاری نزار به هه مان ش. وه ده ست. کی با. ای هه بووه. له سا. ی 1970 نه خشی دروشمی یه ک. تی نووسه رانی کورد و و. نه ی بهرگی چه ندین پهرتوکی ک. شاهه، به در. ژایی پتر له نیو سه ده ژماره یه کی ز. ر تا بل. و و. نه ی به نرخ و نایاب و سه رنج. اک. شی ب. ناوه . ک و بهرگی ز. ر له گ. قارو کت. به ئه ده بییه کوردیه کان ک. شاهه. له سا. ی 1950 که تازه به دیع باباجان په یمانگای هونه ره جوانه کانی ته واو کردووه، مام. ستا عه لئه دین سوجادی داوا له به دیع باباجان ده کات به ه. کار پ. رت. تی شاعیره کلاسیکیه کان بک. ش. ت، به دیع باباجان و مام. ستا عه لئه دین وا. ک. ه و تبوون، مام. ستا عه لئه دین سوجادی پ. ناسه ی ش. وه و شک. ی شاعیره کان ب. باباجان بکات، ئه میش به پ. ی پ. ناسه ی ئه و سهرده مه. ی شاعیره که ت. پ. دا ژیاوه ه. کاریه که بک. ش. ت، مام. ستا عه لئه دین سوجادی له نامه یه کی چه ند لاپه. ه ییدا به ش. وازی سیناری. ی فیلم و ک. شانی و. نه به وشه، داوا ده کات ئه م هونه رمه نده کورده و. نه ی پ. رت. تی شاعیرانی کلاسیکی کوردی ب. بک. ش. ت، ب. ئه وه ی له گه. باسکردنی ئه و شاعیرانه له کت. به به نرخه که یدا (م. ژووی ئه ده بی کوردی) و. نه ی ئه و شاعیرانه دابن. ت، ک. شانی و. نه ی شاعیرانی بهرزی کورد، کار. کی سایک. ل. جی و ک. مه. ای ته تی گرنگ بوو له دروستکردنی سیما و ئه دگاری هه. ک. ه و تووانی کورد له ئه ند. ش. ی تاکی کورد. که س. تی شاعیره کلاسیکیه کانی کورد پانتایه کی فراوانی له ئه ند. ش. ی که س. تی کورد داگیرکردووه، واتا ئه و ه. کاریه یانه ی له کت. بی (م. ژووی ئه ده بی کوردی) عه لئه دین سوجادی ب. اوکراوه ته وه، ه. کار. کی گرنگ بووه ب. ناساندنی ئه و شاعیرانه، ئه ویش له . گای ئه ند. شه و دا ه. نانه کانی هونه رمه ند. کی به سه لیه ی وه کو به دیع باباجان ئه نجام دراوه، به دیع ه. کار چه ندین شاعیری کوردی وهک: (مه لای جهزیری، ب. سارانی، خانی، نالی، سالم، مه وله وی، کوردی، ب. سارانی، بابا تاهیری هه مه دانی، فه ق. تهیران، حاجی قادری ک. یی، مه حوی، سالمی سنه، ئه ده ب، ش. خ رهزای تاله بانی. هتد) ک. شاهه.

له وانه یه بیرت ب. ئه وه بچ. به دیع باباجان چ. ن و. نه ی ئه و شاعیرانه ی ک. شاهه؟ چ. ن و خسارو ئا مازه دهرونیه کانی ک. شاهه، وهک وتمان ک. شانی و. نه ی به شی هه ره ز. ری شاعیرانی کلاسیکی کوردی له لایه ن به دیع باباجان، زاده ی بیرو ئه ند. ش. ی زانای گه وره ی کورد، مام. ستا

علائه‌دین سوجادییه، مام‌ستا سوجادی به‌هزری خ‌ی له‌سەر ت‌ب‌بینی شیعره‌کانیان به‌نامه ش‌وه و دیمه‌نی رووخساری شاعیرانی کلاسیکی کوردی ب‌ به‌دیع باباجان نووسیوه و ئه‌و پ‌رت‌رت‌ته‌کانی ک‌شاو، ب‌ نموونه سوجادی به‌م ش‌وه‌یه وه‌سفی شاعیرانی ب‌ به‌دیع باباجان کردووه:

“سالم 1800- 1866 ته‌مه‌نی 66 سا‌ه، پ‌یاو‌کی لاواز بووه، با‌ا به‌رزبووه، و‌ومه‌تی پان، سم‌ی ئه‌ستوور، لووتی در‌ژ، یشی تاشیوه، مشک‌ی و جامانه‌ی به‌ش‌وه‌ی سل‌مانیانه به‌ستوه. چاوی گه‌وره‌بووه، له ک‌تایی ته‌مه‌نیدا ز‌ر غه‌مبار بووه.”

“مه‌حوی 1830- 1904 ته‌مه‌ن 74 سا‌، پ‌یاو‌کی به‌دیمه‌ن بووه، سوور و سپی بووه، چاو گه‌وره و برژانگ ز‌ر در‌ژنه‌بووه، قه‌ه‌وبووه، م‌زه‌ری کوردانه‌ی له‌سەر ناوه، که‌وا و سه‌ته و جبه‌ی له‌به‌رکردووه، لووتی به‌رانی بووه، یشه‌سپیه‌که‌ی قه‌ه‌م نه‌کردووه، به‌ئه‌ندازه‌ی دوو په‌نجه ده‌یه‌شته‌وه، سه‌رگ‌نای به‌رزبووه و با‌ا به‌رزبووه.”

به‌دیع باباجان خ‌ی له‌چاوپ‌که‌وتن‌ک‌دا ده‌رباره‌ی ئه‌و و‌نانه‌ی ک‌ت‌به‌که‌ی علائه‌دین سوجادی به‌ناوی (م‌ژووی ئه‌ده‌بی کوردی) ده‌ت‌: “له‌سا‌انی دوا‌ی چله‌کاندا ته‌کل‌یفی ل‌کردم که له‌به‌غدا بووین، ته‌رکیزی ده‌خسته‌سەر وه‌سفی سه‌رو سیمایان، به‌تایبه‌ت هی حاجی قادری ک‌ی ز‌ر ماندووی کرد تا وه‌سفی سه‌ر و سیمای د‌زیه‌وه، ئ‌ژ‌ پ‌یاو‌کی ز‌ر به‌ته‌مه‌نی دیبوو، که خ‌ی حاجی قادری به‌چاوی خ‌ی دیبوو، علائه‌دین سوجادی له‌خ‌شیدا وه‌خته‌بوو با‌ا ب‌گر‌، ه‌ر له‌سەر ئه‌و وه‌سفه‌سک‌چی یه‌که‌م و دووه‌می په‌یکه‌ره‌که‌ی حاجی قادرم ک‌شا.”

به‌دیع باباجان به‌م کاره‌ی توانی به‌ه‌زترین په‌یوه‌ندی ن‌وان هونه‌ری ش‌وه‌کاری و ئه‌ده‌بی کوردی دروست ب‌کات، م‌رف خه‌زنه‌دار له‌نوسین‌ک‌دا ده‌ت‌: ئه‌گه‌رچی له‌ده‌وره‌به‌ی جه‌نگی دووه‌می جیهانی و پاش‌جه‌نگ به‌دیع وه‌ک هونه‌رمه‌ند‌کی ش‌وه‌کاری کورد ناوبانگی په‌یدا‌کردبوو، به‌وه‌ی ه‌ند‌ له‌به‌رهمه‌کانی له‌ر‌ژنامه‌و گ‌ف‌اری کوردی ب‌اوده‌کرده‌وه. به‌تایبه‌تی له‌گ‌ف‌اری گه‌لاو‌ژ، ن‌زار، به‌ام ناوبانگی ته‌واوی له‌سه‌ره‌تای په‌نجا‌کاندا په‌یدا‌کرد، له‌وکاته‌وه‌ی و‌ننه‌ی ه‌کار‌ی ک‌مه‌ئ‌ک له‌شاعیرانی کلاسیکی کوردی ک‌شا ب‌ ک‌ت‌بی م‌ژووی ئه‌ده‌بی کوردی، له‌سەر داوای علائه‌دین سوجادی.

یه‌ک‌کی تر له‌و ه‌کار‌ییانه‌ی به‌دیع باباجان به‌یه‌ک‌ک له‌کاره‌ سه‌رکه‌وتوو‌ه‌کانی خ‌ی ناوی ده‌ه‌نا، تابل‌ی شه‌ره‌فخانی به‌دلیسی بووه. که ک‌ت‌بی شه‌ره‌فنامه‌ی پ‌ازاوه‌ته‌وه و ئه‌وپه‌ی به‌هره‌مه‌ندی و ئه‌ند‌شه‌ فراوانی و ورده‌کاری ئه‌م هونه‌رمه‌نده‌ ده‌رده‌خات.

ه‌ه‌ژار موکریان‌ی کات‌ک له‌وه‌رگ‌انی ک‌ت‌بی (شه‌ره‌فنامه) بووه‌وه، داوای و‌ننه‌ک‌شانی پ‌رت‌رت‌تی شه‌ره‌فخانی به‌دلیسی ل‌کردووه و ئه‌ویش

پـرتـر تـه کـه ی بـ دروست کردوو، هه ژار هـنده ی تـکـستی شهـره فـنامه بهـو وـنـه یـه شهـره فـخان دـخـش بووه.

وـنـه ی ره نـگاو هـنگی بـ کـتـبی ئـهلف و بـ ی کوردی کـشـاوه

سهـرجهـم با به ته کانی کـتـبی ئـهلف و بـ ی کوردی مامـستا (ئـیـبراهـیم ئـهـمین باـدار) چاپی 1957 بهـشـوه یه کی کورده واریانه هه موو وـنـه کان له لایهن به دیع با با جانه وه کـشـراون، به چاپـکی تازه و جوان و هـنگاو هـگ خرایه به رده ست مندایانی کورد، لهـم چاپـهـدا هـونهـرمهـند چه ندان وـنـه ی ره نـگاو هـنگی بـ دارا دوو داری دی و مـوژی مام زـراب و دـی داده رژاوه و زـری تر کـشـاوه، له چاپی ساـانی دواتر لاسایی وـنـه کانی کراونه ته وه، بهـام به بی ئه وهی یهـك كهـس ئاـماژه به ناوی به دیع با با جان بدات.

دیزاینی دراوی عیراقی کردوو

یهـكـکی تر له و کاره گرنگانه ی ئـهـم هـونهـرمهـنده کورده کردوو یه تی، وـنـه کـشان و دیزاینی دراوی کـانـزایی عـراقی بووه، لهـسا ی 1967 له لایهن بانکی مهـرکـهـزی عـراقـه وه با نـگـهـشت کـراوه، وهـك هـونهـرمهـندـك لهـسهـر ئاستی عـراق اسـپـراوه بـ کـشـانی نهـخشـهـسازی دراوی عیراق، با با جان وـنـه وه نهـخشـه کانی کـشـاوه خـشـنـوسـکـیش نووسینی سهـر ئهـو دراوانه ی نویسه.

بهـرهـمه هـونهـریـه کانی تر

ئـهـم هـونهـرمهـنده تادوا ساته کانی ژیا نی به رده وام بووه له هـونهـرو کاری هـونهـری و داھـنـانی، کارو چالاکی ئـهـم هـونهـرمهـنده لهـوـنـه ی دیزاین و مـرو پاره و پـرتـرت و خـشـنـووسی و دیزاینی یـکـلام، تا ده گاته بهـرگی کـتـب و گـفـار و وـنـه ی دهـم و چاوه کان، بـ نمـوونه؛ وـنـه ی سهـر کی عـراق عهـدولـکهـریم قاسمی کـشـاوه به ره نـگاو رهـنگ و زـر کهـسایه تی تـریش، نو سهـر و رـشـنـبـیرانی کورد داوای وـنـه ی هـكـکارییان له به دیع ده کرد بـ بهـرگی کـتـب و بهـرهـمه ئهـده بیه کانیان.

ههـمیشه نو سهـر و وونا کبیرانی تر سهـردانیان کردوو و تـکـهـاویان لهـگهـ پـدا هـهـبووه، نو سهـر و رونا کبیری گه له که مان محه مه دی مه لا که ریم، ئـهـم هـونهـرمهـنده براده ری چه ند ساـهی بووه له به غدا، با سی به دیع با با جانی کردوو، دهـت؛ " به دیع مـرـفـك بوو، وـخـسار کی عاریفانه ی هه بوو، بهـیشه چهـرمـووه که ی لهـگه دوو چاوه سهـوزه که ی له ژیان و هـونهـری دهـوانی..

زـرجار وـژانه له به غدا دهـچووم بـ لای به دیع با با جان، کهـمـك قسم

ده‌کرد و باسی هونه‌ر و ښځېرېمان ده‌کرد، به‌قه‌مه‌م‌کې ره‌ساس
خه‌ریکې تابلې کښان، یان خه‌ریکې څښووسی بوو، جارجار به‌ده‌م
قه‌سکه‌نیه‌وه پې ده‌وتم: “کاکه‌حه‌مه‌سه‌یرکې ئه‌م تابلې تازه‌یه‌م بکه
بزانه‌م به‌ده‌ته؟”.

محمدي مه‌لا که‌ریم له‌درې‌ژه‌ی وتاره‌که‌یدا له‌گډقاری (ره‌نگین) دا
نوسیوټی” سیستمی که‌مه‌ایه‌تی که‌مه‌گا پاشکه‌وتوه‌که‌ت ده‌رفه‌تی ئه‌وه‌ی
بې نه‌ه‌خساندبووی ئېته‌مېل‌ل‌کې ساده‌ و بچک‌ته‌ت پې بې بچته‌سه‌ر
کاره‌که‌ت و بگه‌ته‌ته‌وه‌ ما‌که‌ت، به‌کو ئه‌وه‌نده‌یشی بې
نه‌ه‌خساندبووی پاش پتر له‌په‌نجا سا څز مه‌ت خانویه‌که‌ت هه‌بې به‌ده‌کې
بې خه‌مه‌وه‌ شه‌وی تیا رڼر بکه‌یته‌وه‌..”.

به‌دیع باباجان شاعیریش بووه‌ و چه‌ندین شیعی به‌کوردی و عه‌ره‌بی و
فارسی نویسه‌. له‌څښووسیشدا ده‌ست‌کې با‌ای هه‌بووه‌، چه‌ند
په‌رتوک‌کې به‌خه‌ت‌کې څش نویسه‌. ئه‌ندامی څښووسانی ع‌راقی
بووه‌، ئه‌م هونه‌رمه‌نده‌ به‌درې‌ژایی ته‌مه‌نی پې له‌داه‌ښان و کښش و
څز مه‌ت تاک‌چی دواپی به‌ئارامی و بې‌ده‌نگی، څز مه‌ت‌کې مه‌زنی به‌هونه‌ری
نه‌ته‌وه‌که‌ی کرد

به‌دیع باباجان ځې 15ی تشرینی دووه‌می سا‌پی 1996 بې‌دواچار
ما‌ئاوایی له‌ژیان کردووه‌ و له‌شاری به‌غدا به‌ځا سپ‌ردراوه‌.

سپی به‌ره‌و ځه‌ش. . سه‌باح ځه‌نجدهر

بې دښت‌کې ناسراودا دچووم به‌ختیاری به‌ئاگا به‌نمه‌وه
که‌نان و ئاو ل‌مد‌ست و ئود‌ستی دانراو
ب‌رازی لمووز‌شی ش‌رپ‌نجه‌ ځای پې گ‌ځ‌یم
من بې ځای س‌بووری و څوټ‌تی ته‌زبه‌رکردنی دروود د‌م
ئویش بې و ځای د
ل‌شینایی د‌ریاو ځای بې هاتوو
ت‌ک‌پی با‌یک د‌بین
څون و بیر‌و‌ری ش‌دار کردوون
وا نزیکه‌ ببیې ن‌بینراو
چی ما بې ل‌وی گ‌رم ماچی ب‌م
ماسیې‌کم زمان گ‌ران
ف‌م‌ دراوم‌ت‌ ب‌رد‌ن‌ک‌ک‌س ب‌لایدا ناچ‌

ووکان دښینی
خټه جووتککي ککات
شیری گوگنمی لښاو لپی مندا لمان ماوتو
شاعیرکم ژن لاره مل و مات
سبیری لپی بیهیوایی گمارپی داوم
شیر ئه تاسه وونی و گرانپی
شیری دایکی خودام خواردوو بویستم مه که
دم له ناو دهستم داناوه
کاروانیشی به سهر زه ویدا دهوا
زه نگوپی ما ندووه

تشرینی دووهمی ۲۰۲۱ هـ ولړ

بچی بڼی نانی، د ما نیا ته و باوښی دایک؟ .. ئا : فازیل شوو

چ ه سته کی غریب و چ حین کی پ ل سز، د و د روونت
د وروژنن و س رمت دکن، کاتک ل کوچ و کک لانی کی شار
یان ل ب رمالانی گوندی، بڼ و ب رمالی نان برژاندنی س ر ساج یان
نو ت ندوورت ب د؟ چ سیحرکک، ئو بڼ خش، ک و سفکردنی
م حاک، ی کس ر د تباتو باوښی دایکت و دیم ن کورد واریی
جوان ککی نان کردنت دتو بپشچاو؛ س ر و س کوچک و ک و و
خوان و تیرگ و ناوبر شک و ت شت ه و ر و ئ نگوک و ئاردی سپی و
جزیلک و چر دوک کی داری ت و ت ندوور و! چ ند خش بوو، ک ل
مکتب، ب جانتا کت ب و د هاتین و، پش ئو ی ل د رگای ح و ش
بچین ژووری، بڼی نانی برژاو و ها لوی دوک و جز جزی سلک
بزت، مووژدی ئ ستووک ب وون یان ئ ستووک ب جزیلکان یان
ئ ستووک ب شکر، ب ژمی ن و ر پد داین. جا خ ئ گ ر ئ و
نان و ئ ستووک، قاپوول ماست کی بری و ب باسانیان ل گ ب وایا
ئا واه ر باس ناکر.

دوو بـن و بـرام، زـر بـ قوـایـی دـچـنـ ناخـی مـرـق و زـرـجـار، خـشـی بـ ئـنـدازـ یـان خـمـی لـ بـن نـهـاتوومان بـ دـکـنـ دـیـاری و بـیرـوـرـیـدـکـانـمـان زـینـدو و دـکـنـو، بـنـی نـانی دـسـتی دایک و بـنـی یـکـم بـارانی سا.

زانایـکی ئـستوراـی لـ ساـی (۱۹۶۴)، نـهـنـی بـنـی یـکـم بـارانی ئاشکرا کرد بـوـی کـ لـسـر زـویدا جـر بـکـتریـایـک هـیـ پـدـگـوتر (Geosmin)، جا ئـ و بـکـتریـایـ هـرکـ دـپـ بـارانی پـدـکـو، خـی دـتـقـنـتـو، بـ پـاکـردنـوـی زـوی لـ هـر شـتـکی کـ زیان بـخـش بـ، وـتا زـویدـکـ ئامادـ دـکـات بـ سـوزـبوون، لـگـ تـقـینـوـی ئـ و بـکـتریـایـ بـنـکـ دـتـ بـر لووتـمان، کـ ئـمـ پـی دـپـنـ بـنـی یـکـم بـارانی سـرـپـایـزان. جـگـ لـمـش وـوـکـان لـ وـرزی وـشـکانـیدا، لـ نـو درزی بـرد و شاخ و داخدا، جـرـ روونـکـ بـجـدـهـلن، ئـوانیش لـگـ تـپـوونـیان، بـنـکی تـایـبـت بـ ژینـگـدا بـاو دـکـنـو.

ئـدی نـهـنـی بـنـی نـانـ برژاوـکـ چـیـ؟

زانکـیـکی ئـیرلـندی بـ ناوی (University College Dublin (UCD، کـ بـ دووـمـین پـشـکـوـتـوـترین زانکـی ئـ و وـلـاتـ دادـنـدرت، لـکـنـیـنـوـیـکی زانستی، لـ تـاقـیـگـکـانـیدا، دـرـبـاری نـهـنـی بـنـی نـان و کارـیـگـری ئـ و بـنـ لـسـر مـرـق، ئـنـجامـدا. بـ گوـرـی لـکـنـیـنـوـیـکی ئـوان، ئـ و نـانـی ئـزانـ دـیـخـوـن، نـزیکـی (۴۵۰) پـکـهـاتـی، لـ نـویـانـدا (۲۰) پـکـهـاتـی، ئـ و بـن و بـرام تـایـبـتـیـد دـدـنـ نـانـکـ. خـاتـو دـکـتـر ئـمـیلـیا سـکـانـیل، لـ پـیـمانـگـای خـراک و تـنـدرووستی، دـلـی؛ ”جـگـ لـ ئـارد و ئـاو و هـویرترش، گـانـکارـیـیـ کـیـمـیاویدـکـان ئـی سـرـکیان لـ درووستی بوونی ئـ و بـن هـی، بـتـایـبـتی لـ کـاتی برژاندنی یان گـرمـکردنـوـی هـویر هـاتـوـوـکـ. گـرمـایی، چـندان پـکـهـاتـی کـیـمـیاوی نـانـکـ دـگـی و لـ ئاکامی ئـ و گـانـکارـیـی، ئـ و بـن و بـرامانـ لـ نـانـ برژاوـکـ هـدـستن.

ئـو خـاتـو دـکـتـر، بـوـشـنـوـستـاو، هـویدـاو لـ نـهـنـی کارکردنی ئـ و بـن، لـسـر مـشـک و دـ و دـروونی ئـمـ شـینـکارـی و تـاقـیـکردنـو بـکـات. بـ ئـ و مـبـسـتـی پـرسـیـکی زانستی لـگـ سـدان کـس کردو، ئـ و ئاکامی و دـسـت هـناو کـ: (۸۹٪) گوتویان، بـنـی نـانی دـخـشـان دـکـات و جـر ئـرامـیـکیان پـدـبـخـش، (۳٪) یش گوتویان، بـنـی نـان بـیرـوـری و یـادگـاریـیـکـانـیان دـوـروـژـنـی و زـر شـیان بـ بـردـهـنـتـو. جـار هـی بـنـی نـانـکـ لـگـ بـن و

بـرامـی خوار دنی دیک، کـش و هـوایـکی تایبـت سازد کـن. خاتو دکتـر سکاینل دـ، کاتـک بـنی نانـک دـگاتـ لووتـمان لـی هـستـو وـر کانی تایبـت بـ بـنکردن، دـگوازترـتـو بـ خانـ تایبـتمـند کانی بـنکردن لـ مـشکدا، لـوـش لـ یـ سـر پـیفـک هـستیار کانی ئـو بـش، بـنـک شیدـکـرتـو یـکـسـر دـنـردـرتـو دوو بـشی تایبـت بـ (سـز و بیرـوـری) لـ مـشکدا. بـمـجـر بـنی نانی برژاو لـو خانـ تایبـتمـندانی سـز و بیرـوـری هـدـگیرـن، جا هـر کاتـ، لـ هـر شوـنـک جارـکی دی ئـو بـنـ هاتـ بـر لووت، بیرـوـریـکـان و سـز و حـنـنـک زینـدو دـبـنـو و یادـوـریـکـانـمان بـبـر دـتـو — ئـم بـ بـنی دیکـش هـروایـ، وک بـنی گوـاوـکی تایبـت بـ خـشـویستـکـت.

جا چونک لـ کاتی نانکردن، ئـمـی کورد، هـمیشـ دیمـن و وخساری دایکـمان دـبینـن، ئـوا بـنـک و دیمـنـک، وک ئـو خاتوونـ لـکـدانـوی بـ کرد، وادـکات دایکـمان وـبـر بـتـو و غوربـت و حـنـن و سـز و خـشـوستیمـان بـی دـمـزـرد بـتـو.

زـر لـ شاعیران، لـ هـموو نـتـو و کـندا، ئـماژـیان بـ بـنی نان و دایک و مـفتـن کردوو، ئـو تا مـحموود دـروـش دـ:

(بـ دایکم)

تامـزـری نانـکـی دایکم و

قاوـکـی دایکم و

دـست بـسـرداهـنـانی دایکم

وا سـردـمی منداـیم

چـژ لـدوای چـژ گـورـ دـبـ و

عاشقی عومری خـم دـبـم

چـنکی گـر مردم

لـ سـاوـی فرمـسـک گـرمـکـانی دایکم شـرم دـکـم!

چـژ، گـر گـمـامـو،

بـمـک بـ پـچـی سـر برژانگـکانت و

ئـسقـانـکـانـم بـ سـوز گـیا یـک داپـش

لـ ئـوی پاکی پاژنـتـدا (تـعمید) کـرا بـ و

بـندـنیم بـ ئـگریجـیـکی قـزی خـتـو

بـ سـر دـاوـکی دامـنی کـراسـکـتـو گـر دـ،

ئـ بـکـ بـم بـ خوداوـندـلـ.

خـ گـر هـر دـستم بـ ناخی دـتا اـبـگا

خوداوـندـکم لـدروست دـبـ.

گەر گام و بمر ب سووت م نی
ب ناگری ت ندوور کت،
بمر ب ستی جلك ه خستنی سربا ن کت.
چونک من ب ب نوژی ن ژانت
ل سربا پا خ م ا ناگرم...
پیروک ن فت بووم،
ساتوخوا ستر کانی کاتی مندا یم پ ب ب خش و
تا ل گ ا ف ر خ ک شک ک اندا
پ ک و
ن گای گ ا ن و ب گرین ب ر،
ب ر و ه لانی چا و و انیت!

س رچا و: ئینت رنیت، نووس ر شاعر ک ی م حموود د رو شنی کردوو ب
کوردی.

دایک و باوک .. عه بدولسه تار نورعه لی .. له عه ره بییه وه: ئه حمه د ره جه ب

دایکم که
له سهر ل و انم
دره وشاوه ترین میوه و (1)
مه زنترین و نهی چاند و (2)
له سهر د مدا
به ئه ماس ، به چاوان ، به خ ر م ری کرد
ئای چه ند تامه زروی نان کم ئه وه وهیره که ی ش لا ب ت (3)
به خوشه ویستی به روح .
هیچ نه ماوه به یه ک بگه ن
له س بهری س بهر له س بهره که یدا .

با وکم که شیده ی (4) له سەر ده کردو،
قورئان و سونه ت و فیه و،
مـژووی هه موو پـځه مبه ره کانی له بهر ده کرد،
هه موو خه ځکی خوش ده ویست : خوا په رست و لاساره کان (5)
هه موو خه ځکی خوشیان ده ویست
ژیا نـځک، (6)
ساخته کاری و
فـځک و، دورویی نازا نـځت
ئه وه با وکم
له راستگو ځیدا وه ځکه شه مشـځر،
هـځشتا (7) ده چه قـځته
سنگی فـځک بازه خرا په کان .

ئه و روژه ی دایکم
له ناو هه موو ژناندا شانازی ده کرد
که من یه کهم بووم له پولدا
له ناو سـځنگی
کونسـځرتی ئا وازه کان
ده ستـځپـځکرد.

ئه و روژه ی با وکم
چوه سەر مینه بهری ئایا ته کان
چاوه کانم کرانه وه
پـځشوازی له
با ځه پاکه کان کرد

سو پاس، خوا یه، من
له سەر رـځی ئه م ئا ځا نه م (8)

(نامه) :

- روژکیان: " ھاوړی باشه که مان هه مزاتوق (9)
- وتی باشتړین تراکتور
- له قوری ئاسایی دروست ده کړت و
- نایا بترین هه بهست
- له وشه ساده پکدت ".
- ئهی ھاوړی سادهم و پر له ههست و
- ئهی سرودی دای دهرگا کراوه کان و،
- ئهی ھاوړی زه مانی (روناکی) چاوه کانم
- ئسته غفرو الله.
- باسی نایاب بوون له شیعره کانماندا ناکه ین
- چونکه ساده یه وهك ساده یی باوکم و،
- پاک و خاوانه وهك دلسافي دایکم (10) و ،
- ئازاکانی دانیشتی باب ئهلشخ و ،
- سهدرییه و، (11)
- خوه تڼك داره کانئ ئاماده کراون. (12)
- تڼینی و روونکردنه وه:
- (1) و
- (2) خه ویستی دایک وباوک که منبان هیناوه ته ژیان، واته دربرینی
- خه ویستی ب بهر هه مه که یان.
- (3) نووساوه به ده نه کن (پراسووه کانئ) شلواو ب.
- (4) م زهر یان ئه و پهر یه له سهر مه لاکان دهرده که و.
- (5) کهسانی دوور له خوا پهرستی.
- (6) بیگرافی.
- (7) نابرت هه، بهرده وام ، به ب کتاه.
- (8) له سهر رچکه دایک و باوک.
- (9) ره سو هه مزاتوق { 1923 — 2003 } ، خاوه نی بهر هه مکی ز ره و،
- براوه ی چه ندین خه تاته و ، باشتړین شاعیری سده ی رابردوو ببوو.
- (10) به و ئافره تانه دهوترت که پاکن یان س زیان به لای ئاینه وه یه
- و، لره دا من دایکم به کاره ڼاوه.
- (11) باب ئه اشخ و سهدرییه: دوو گهره کی سهر شه قامی ئه لکیفاحه و،
- زوربه ی دانیشتونیان کوردن ه، به ئازایه تی ناسراون.
- (12) ب سوتاندن و پشوازی کردن.

نڙا مسالا ڀيش مرد و نڙا مردين . نڙا وزاد ٻڙا ندي

ڀيش و
لڙا گڙا ڀي
نڙا يبردين ..

سبڙا ڀينڙا سا ڀي ٿاڙا ،
دڙا ٿاڙا ناو ڀاڙا ..
نڙا مڙا هڙا ڀاڙا ڀاڙا ،
ڀاڙا ڀاڙا ..

ناڙا ڀاڙا ڀاڙا ،
ڀاڙا وٽ و
ڀاڙا ڀاڙا و
نڙا مڙا و
ڀاڙا ڀاڙا ڀاڙا ڀاڙا لڙا ڀاڙا
ڀاڙا ڀاڙا ..

ناڙا ڀاڙا ڀاڙا ،
ڀاڙا ڀاڙا و
ڀاڙا و
ڀاڙا و
ڀاڙا ڀاڙا و ڀاڙا ڀاڙا
ڀاڙا ڀاڙا ..

نڙا ڀاڙا ڀاڙا ،
ڀاڙا ڀاڙا ڀاڙا ڀاڙا ڀاڙا
ڀاڙا ڀاڙا ڀاڙا ..
ڀاڙا ڀاڙا ڀاڙا و ڀاڙا ڀاڙا ،
ڀاڙا ڀاڙا ڀاڙا و ڀاڙا ،
ڀاڙا ڀاڙا ڀاڙا ڀاڙا و
ڀاڙا ڀاڙا ..

سڀ ڀينڻ لاءِ ڀڃڪڙي ڪم ٿيا ،
ساڳي نوي ساٿي ڀڃڪڙي ٿيڻ ڏاڍو
ٿڌڙن ڀڃڪڙي پائنت ڀڃڪڙي ٿيڻ ڏاڍو ..
ٻڌڻ ڀڃڪڙي
ٿڌڙن ڀڃڪڙي ڦوڻ ڀڃڪڙي ..
ڪراس ڀڃڪڙي ڇڏڻ ٿڌڙن ..
ڇوڪڙي ٿڌڙن ،
ٻڌڻ هڻڻ ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ،
وڻ ڀڃڪڙي ،
ٻڌڻ ڀڃڪڙي و ڀڃڪڙي ..

سڀ ڀينڻ لاءِ ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ،
ساڳي نوي ڀڃڪڙي و ..
ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ..
ٿڌڙن ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي
ڌڙي هڻڻ ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ..
ٿڌڽ ڀڃڪڙي دنيا ڀڃڪڙي ،
ٿڌڽ ڀڃڪڙي دنيا ..

— ڀڃڪڙي —

ساڳي نوي .. ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي

ڀڃڪڙي ساڳي نوي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي
ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي
ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي
ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي
ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي
ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي
ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي

ڀڃڪڙي ساڳي نوي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي
ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي
ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي
ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي
ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي ڀڃڪڙي

من هـر لـ خـیا ی تـدا یاریـکی مندا با نـ دـکـم .

دـلاقـکا نی ها تن دامـخـ

من سـر بـ تـریقـتی عیشقم

لـ بـرقا پی خانـقای مـولا سـر تـتـکی بینینی دوا تا بلـی نیگای تـم

شوـن تا ئـوجی بیرکردنـو کـکـ

تاکشانی ئـوار سـبـری سنـوبـر کی تـ.

لـ سا ی نوـدا

من تاسووخـکی نایا بم بـ دیار وـنـکـتـو دانیشتووم

تا ئـزانی خـیا

کات بـ کـکی بـدـنگی نایـت

من بـسـم دـ لـ قسـ و

هاژـم دـ لـ ئـزانی جوانی

ئـگریجـم لـ تا بلـی یـکت بئاخذـ و

بـ تـپـینی تـرپـیـك لـ سا ی نوـدا

سـاوـك بندـر .

سلـمانی

دـکـش قادر